

LIBER QUARTUS DECIMUS.

f. 212

I.

R DE EXERCITORIA ACTIONE R

S

1 **U**LPIANUS libro uicensimo octavo ad edictum. Utilitatem huius edicti patere nemo **S**
est qui ignoret. nam cum interdum ignari, cuius sint condicionis uel quales, eum magistris **5**
propter nauigandi necessitatem contrahamus, aequum fuit eum, qui magistrum **B. 53, 1, 16**
nauim imposuit, teneri, ut tenetur, qui institorem tabernae uel negotio praeposuit, cum sit
maior necessitas contrahendi cum magistro quam institore. quippe res patitur, ut de **(B)**
condicione quis institoris dispiciat et sic contrahat: in nauis magistro non ita, nam inter-
1 dum locus tempus non patitur plenus deliberandi consilium. Magistrum nauis **B. 53, 1, 4** **10**
2 accipere debemus, cui totius nauis cura mandata est. Sed si cum quolibet nau- **B. 53, 1, 15**
tarum sit contractum, non datur actio in exercitorem, quamquam ex delicto cuiusuis eorum,
qui nauis nauigandae causa in naue sint, detur actio in exercitorem: alia enim est con-
trahendi causa, alia delinquendi, si quidem qui magistrum praeponit, contrahi cum eo
permittit, qui nautas adhibet, non contrahi cum eis permittit, sed culpa et dolo carere eos **15**
3 curare debet. Magistri autem imponuntur locandis nauibus uel ad merces uel **B. 53, 1, 17**
4 uectoribus conducendis¹ armamentis emendis: sed etiam mercibus emendis uel uen-
dendis fuerit praepositus, etiam hoc nomine obligat exercitorem. Cuius autem condi- **(B)**
5 cionis sit magister iste, nihil interest, utrum liber an seruus, et utrum exercitoris an alienus:
6 sed nec cuius aetatis sit, intererit, sibi imputaturo qui praeposuit. Magistrum autem acci- **20**
7 pimus non solum, quem exercitor praeposuit, sed et eum, quem magister: et hoc con-
sultus Iulianus in ignorantiae exercitore respondit: ceterum si scit et passus est eum in
naue magisterio fungi, ipse eum imposuisse uidetur. quae sententia mihi uidetur probabilis:
8 omnia enim facta magistri debo praestare qui eum praeposui, alioquin contrahentes deci-
pientur: et facilius hoc in magistro quam institore admittendum propter utilitatem. quid **25**
9 tamen si sic magistrum praeposuit, ne alium ei liceret praeponere? an adhuc Iuliani sen-
tentiam admittimus, uidendum est: finge enim et nominatim eum prohibuisse, ne Titio
magistro utaris. dicendum tamen erit eo usque producendam utilitatem nauigantium.
10 Nauem accipere debemus siue marinam siue fluuiatilem sine in aliquo stagno nauiget siue
11 schedia sit. Non autem ex omni causa praetor dat in exercitorem actionem, **B. 53, 1, 16** **30**
12 sed eius rei nomine, cuius² ibi praepositus fuerit, id est si in eam rem praepositus
13 sit, ut puta si ad onus uehendum locatum sit aut aliquas res emerit utiles nauiganti **(B)**
F[P(VLU)]

¹ conducendis aut del. aut post uectoribus ins. uel nautis ² cui?

3 R] resp P, rā U 6 contrahant P^a
7 proposuit PVL^aU^a | sit] si id est P^aV
8 institutore P^aL^aU 9 condicione P^a |
sic] si F(suppl. f) P^aLU^a | nam] non P^aL^a
10 liberandi P^aVL^a 11 cura] F^a et ex
P(sana) U^a, cora F^a, ancora PVL^aU^a | quodlibet P^a
15 adhibet] F et ex P(sana) U^a,
habet PVU^a, habent L 20 proposuit PVL^a
21 proposuit P^aVL^a | et hoc] FL^a, ex hoc
P^a?V, et ex hoc L^aU 22 eum est P

24 debo] debet Taur. | praeposui] PVL^aU,
praeposuit FL^a 25 quam in institore PVL^a
29 fluuialem PVL^aU^a 30 schedia] sinedia L^a,
nedria P^a?, inedria V^a, sinedria P^aV^aL^aU,
ubi in mg. est: ḡḡ (= Græcum) id est nauis
sine artificio, schedia pi. 31 cuius ibi] ob
ius sibi P^a, ob cuius ibi U, inc. L^a | si om.
PL | praepositus ... 32 ad onus uehendum]
FL^a et ex P(sana) U^a, dum PVL^aU^a

uel si quid refiendae nauis causa contractum uel impensum est uel si quid nautae operarum nomine petent. Quid si mutuam pecuniam sumpserit, an eius rei nomine uideatur gestum? et Pegasus existimat, si ad usum eius rei, in quam praepositus est, fuerit mutuatus, dandam actionem, quam sententiam puto ueram: quid enim si ad ar-[B. 53, 1, 16] 9 mandam instruendam nauem uel nautas exhibendos mutuatus est? Unde quaerit Ofilius, si ad refiendam nauem mutuatus nummos in suos usus conuerterit, an in exercitorem detur actio. et ait, si hac lege accepit quasi in nauem impensurus, mox mutauit uoluntatem, teneri exercitorem imputaturum sibi, cur talem praeposuerit: quod si ab initio consilium cepit fraudandi creditoris et hoc specialiter non expresserit, quod ad nauis causam accipit, contra esse: quam distinctionem Pedius probat. Sed et si in pretiis rerum emptarum feffellit magister, exercitoris erit damnum, non creditoris. Sed | si ab alio mutuatus liberavit eum, qui in nauis refectionem crediderat, puto etiam huic dandam actionem, 12 quasi in nauem crediderit. Igitur praepositio certam legem dat contrahentibus. quare si eum praeposuit naui ad hoc solum, ut uecturas exigat, non ut locet (quod forte ipse locauerat), non tenebitur exercitor, si magister locauerit: uel si ad locandum tantum, non ad 15 exigendum, idem erit dicendum: aut si ad hoc, ut uectoribus locet, non ut mercibus nauem praestet, uel contra, modum egressus non obligabit exercitorem: sed et si ut certis mercibus eam locet, praepositus est, puta legumini, cannabae, ille marmoribus uel alia materia¹ locauit, dicendum erit non teneri. quaedam enim naues onerariae, quaedam (ut ipsi dicunt) ἐμβαθυτοι sunt: et plerosque mandare scio, ne uectores recipient, et sic, ut 20 certa regione et certo mari negotietur, ut ecce sunt naues, quae Brundisium a Cassiopa uel a Dyrrachio uectores traiciunt ad onera inhabiles, item quaedam flumii capaces ad mare non sufficietes. Si plures sint magistri non diuisis officiis, quodecumque cum uno gestum erit, obligabit exercitorem: si diuisis, ut alter locando, alter exigendo, pro cuiusque officio 25 obligabitur exercitor. Sed et si sic praeposuit, ut plerique faciunt, ne alter sine altero quid gerat, qui contraxit cum uno sibi imputabit. Exercitorem autem eum di- [B. 53, 1, 2] cimus, ad quem obuentiones et redditus omnes perueniunt, siue is dominus nauis sit siue 16 a domino nauem per auersionem conduxit uel ad tempus uel in perpetuum. Parui [B.] autem refert, qui exercet masculus sit an mulier, pater familias an filius familias uel seruus: 17 pupillus autem si nauem exerceat, exigemus tutoris auctoritatem. Est autem nobis electio, 20 utrum exercitorem an magistrum conuenire uelimus. Sed ex contrario exercenti nauem aduersus eos, qui cum magistro contraxerunt, actio non² pollicetur, quia non eodem auxilio indigebat, sed aut ex locato cum magistro, si mercede operam ei exhibet, aut si gratuitam, mandati agere potest. solent plane praefecti propter ministerium annonae, item in prouinciis praesides prouinciarum extra ordinem eos iuuare ex contractu magistrorum. Si is, 25

F[P(VLU)]

¹ uel materiae (dett.)? ² actionem non (actionē nī)?

1 quid refiendae P^a | nauis
2 autem P^a 2 an] ante P^a 5 nautas
exhibendus P^a, nautis exhibendis V | mu-
tuatus F¹ 6 mutuatus] mutuatus est PVLU |
an] ante P^a 7 ait om. P^a?V | lege's F¹
8 praeposuit PVLU 10 et om. VL, inc. P^a
11 feffelit F¹ 12 etiam] et etiam P^a 13 praepo-
sito P^aV | dat] fP^aL¹U, dato F, dat. P^aL¹ |
qui're F², qua're P^a, quia res V^aL¹
14 proposuit PLU 15 exercitior F¹, exer-
citor L¹, exercitor P^a | tantum] F¹P^aL¹U,
non tantum F¹P^aL¹ 17 obligauit FP^aL¹U
20 ἐμβαθυτοι] enibathcoi L¹, embatam P^a,
enibataecon P^a, embatecon VU^a, enibathe-
con L¹, embate U^a *adiecta interpretatione* hac:
rur(sus) gg (= Graecum) id est homines fe-
rentes qui uulgo appellant[ur] supersedentes |

plerosque] plerosquem P^a, plerosque quem
V^a | ne] nec P^a 21 brundisium] LU, brunde-
sium F, prundesinum P^a, brundisium V |
a cassiopa] a casiopa U, ac cassiopa L¹, uel
a casiopa P^aV, uel a caspia P^aL¹, a caspia L¹
22 uel 'a' F¹ | trahicunt F, trahitum L¹ |
'inhabiles F² | flumii capaces] FL^aU, flumi-
num capaces L¹, capaces ad flumina P^aV, ca-
paces fluminum P^a 24 obligauit F¹P^aL¹U^a?,
obligat U^a 25 obligauitur F¹ | si om. F¹
(add. m. 3) L¹ | plerumque F¹PL 26 impu-
tauit F(em. f) P^a, imputauit L¹ | cum autem P^a
27 obuentiones] uentiones P^aV, obuentiones U
28 nanem F¹ | uel in] im P^a 31 exer-
centi] exempti P^a 33 mercedem P^aL¹ | ope-
ra ru in F¹, opera PL^aU

qui nauem exercuerit, in aliena potestate erit eiusque uoluntate nauem exercuerit, quod cum magistro eius gestum erit, in eum, in cuius potestate is erit qui nauem exercuerit, 20 indicium datur. Licet autem detur actio in eum, cuius in potestate est qui nauem exercet, tamen ita demum datur, si uoluntate eius exerceat. ideo autem ex uoluntate in solidum tenentur qui habent in potestate exercitorem, quia ad summam rem publicam nauium 5 exercitio pertinet. at institorum non idem usus est: ea propter in tributum dumtaxat uocantur, qui contraxerunt cum eo, qui in mercede peculiari scientie domino negotiatur. sed si scientie dumtaxat, non etiam uolente cum magistro contractum sit, utrum quasi in uolentem damus actionem in solidum an uero exemplo tributoriae dabimus? in re igitur dubia melius est uerbis edicti seruire et neque scientiam solam et nudam patris dominie 10 in nauibus onerare neque in peculiaribus mercibus uoluntatem extendere ad solidi obligationem. et ita uidetur et Pomponius significare, si sit in aliena potestate, si quidem uoluntate gerat, in solidum eum obligari, si minus, in peculium. In potestate autem accipie- 21 mus utriusque sexus uel filios uel filias uel seruos uel seruas. Si tamen seruus peculiaris f. 218 uolente filio familias in cuius peculio erat, uel seruo uicarius eius nauem exercuit, pater 15 dominus, qui uoluntatem non accommodauit, dumtaxat de peculio tenebitur, sed filius ipse in solidum. plane si uoluntate domini uel patris exerceant, in solidum tenebuntur et 23 praeterea et filius, si et ipse uoluntatem accommodauit, in solidum erit obligatus. Quamquam autem, si cum magistro eius gestum sit, dumtaxat polliceatur praetor actionem, tamen, ut Iulianus quoque scripsit, etiamsi cum ipso exercitore sit contractum, pater do- 20 minus in solidum tenebitur. Haec actio ex persona magistri in exercitorem dabitur, et 24 ideo, si cum utro eorum actum est, cum altero agi non potest. sed si quid sit solutum, si quidem a magistro, ipso iure minuitur obligatio: sed et si ab exercitatore, siue suo nomine, id est propter honorariam obligationem, siue magistri nomine soluerit, minuetur obligatio, 26 quoniam et alius pro me soluendo me liberat. Si plures nauem exerceant, cum quolibet 25 eorum in solidum agi potest,

2 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. ne in plures aduersarios distingatur qui *S* cum uno contraxerit:

3 PAULUS libro uicensimo nono ad edictum. nec quicquam facere, quotam quisque portionem in naue habeat, eumque qui praestiterit societatis indicio a ceteris consecuturum. 20

4 UPIANUS libro uicensimo nono¹ ad edictum. Si tamen plures per se nauem exerceant, *S* pro portionibus exercitionis conueniuntur: neque enim inuicem sui magistri uidebuntur.

1 Sed si plures exerceant, unum autem de numero suo magistrum fecerint, huius nomine in 2 solidum poterunt conueniri. Sed si seruus plurium nauem exerceat uoluntate eorum, idem placuit quod in pluribus exercitoribus. plane si unius ex omnibus uoluntate exerceat, in 35 3 solidum ille tenebitur, et ideo puto et in superiore casu in solidum omnes teneri. Si seruus sit, qui nauem exerceat uoluntate domini, et alienatus fuerit, nihilo minus is qui

F[P(VLU)]

¹ octavo?

1 naues *P* | in *om.* *P* | uoluntatem nauis *P* | quod ... 2 exerceuerit *om.* *PVL* *U* 3 licet autem detur (datur *F* *P* *L* *U*) *om.* *P* *L* | est *om.* *P* | 4 dumdam datum] demandatur *P*, datur *U* 5 tenentur qui habet *L* *U*, tenetur qui habet *PL* *U*, qui habet (ten. *om.*) *V* | quia] qui *P* *L* 6 pertinet at] pertinet *PL* *U*, pertinet at *L* | in institutorum *F* *P* *L* | taxat ... 8 dumtaxat *om.* *P* *L*, inc. *V* 10 edictis ~ seruire *P*, edictis seruire *LU* 12 in aliena] aliena *P* *V*, in alia *U* 13 autem] *F*, eum *F* *P* *L*, enim *P* *U* 14 filios (filii *F*, filius *L*) uel filias uel seruos uel seruas (seras *F*) *FLU*, filius uel filia uel seruus uel serua *P* 15 uolente] *F* *V* *L* *U*, uo-

lentem *L*, uoluntate *F* (*teste Reifferscheidio*) uel *F* (*teste Kiesstingio*) *PV* *L* | filio familias *F* *V* *L* *U*, filii familias *F* *PV* *L* | seruo] *F*, seruus *F* (*Reiff.*) uel *F* (*Kiesel.*) *PVU*, serui *L* | eius *om.* *PV* 17 exerceat *PVL* 18 si et ipse] .. si ipse *P*, et ipse *V* 19 si] et si *PVU* | pollicetur *P* *U*, polliceretur *V* 27 destringatur *FP* *LU*, distinguatur *P* 30 nauem *P* | societatis *F*, societas *P* *VL* | in indicio *P* *V* 31 libro xxiiii *P*, uicensimo (*om. nono*) *L* 32 exercitionis *om.* *P* *VL* | uidebuntur *F* 33 fuerint *P* 34 serui (seruus *P*) plurum naues *P* 35 unus *P* *U* 37 uoluntatem *P*

eum alienauit tenebitur. proinde et si decesserit seruus, tenebitur: nam et magistro de functo tenebitur. Hae actiones perpetuo et heredibus et in heredes dabuntur: proinde et si seruus, qui uoluntate domini exercuit, decessit, etiam post annum dabitur haec actio, quamuis de peculio ultra annum non detur.

5 PAULUS libro uicensimo nono ad edictum. Si eum, qui in mea potestate sit, magistrum nauis habeas, mihi quoque in te competit actio, si quid cum eo contraxero: idem est, si communis seruus nobis erit. ex locato tamen mecum ages, quod operas serui mei conduxeris, quia et si cum alio contraxisset, ageres tecum, ut actiones, quas eo nomine habui, tibi praestarem, quemadmodum cum libero, si quidem conduxisses, experieris¹: quod si 1 gratuitae operae fuerint, mandati ages. Item si seruus meus nauem exercebit et cum ma- 10 gistro eius contraxero, nihil obstat, quo minus aduersus magistrum experiar actione, quae mihi uel iure ciuili uel honorario competit: nam et cuius alii non obstat hoc edictum, quo 2 minus cum magistro agere possit: hoc enim edicto non transfertur actio, sed adicitur. Si unus ex his exercitoribus cum magistro nauis contraxerit, agere cum aliis exercitoribus poterit.

6 PAULUS libro sexto breuium. Si seruus non uoluntate domini nauem exerceuerit, si S 1 sciente eo, quasi tributoria, si ignorantia, de peculio actio dabitur. Si communis seruus uoluntate dominorum exerceat nauem, in singulos dari debebit in solidum actio.

7 AFRICANUS libro octavo quaestionum. Lucius Titius Stichum magistrum nauis² || p[re]f. 21³ posuit: is pecuniam mutuatus cauit se in refectionem nauis eam accepisse: quaesitum est, an non aliter Titius exercitoria teneretur, quam si creditor probaret pecuniam in refectionem nauis esse consumptam. respondit creditorem utiliter acturum, si, cum pecunia credereatur, nauis in ea causa fuisset, ut refici deberet: etenim ut non oportet creditorem ad hoc adstringi, ut ipse reficienda nauis curam suscipiat et negotium domini gerat (quod certe futurum sit, si necesse habeat probare pecuniam in refectionem erogatam esse), ita illud exigendum, ut sciatur in hoc se credere, cui rei magister quis sit praepositus, quod certe aliter fieri non potest, quam si illud quoque scierit necessariam refectioni pecuniam esse: quare et si in ea causa fuerit nauis, ut refici deberet, multo tamen maior pecunia credita fuerit, quam ad eam rem esset necessaria, non debere in solidum aduersus dominum nauis 1 actionem dari. Interdum etiam illud aestimandum, an in eo loco pecunia credita sit, in quo id, propter quod credebatur, comparari potuerit: quid enim, inquit, si ad uelum emendum in eiusmodi insula pecuniam quis crediderit, in qua omnino uelum comparari non 2 potest? et in summa aliquam diligentiam in ea⁴ creditorem debere praestare. Eadem fere dicenda ait et si de institoria actione quaeratur: nam tunc quoque creditorem scire debere necessariam esse mercis comparationem, cui emenda seruus sit praepositus, et sufficere, si in hoc crediderit, non etiam illud exigendum, ut ipse carum suscipiat, an in hanc rem pecunia eroganda est⁴.

F[P(VLU)]

¹ experieris (Hal.)? ² nauis (Hal.)? ³ re ins. ⁴ an in hanc rem pecunia eroganda est] aut del. aut scr. in hanc rem pecuniae erogandae

3 decesserit PV, decesset L^a | dabitur om.
P^aV 4 detur] tenetur P^aVL, tenetur uel
non datur U^a 7 communis] contra communis
P^a | conduxero P^aL^a 8 eo] et P^a
9 conduxisses] contraxisset V, inc. P^a 11 ob-
stauit FL^a 12 cuiu[is] F^a, cui L^a 16 bre-
uium] F^a, breuis edicti F^aPVL, breuis edicto
U: cf. D. 13, 5, 22 17 datur F^a, datur U^a
20 accepisset P^a 21 titius] lutius titius
PV^aL^a 23 ut non oportet] FL^aU^a, ut non

oportet PV, non oportet L^aU^a 25 illud]
aliud PVLU^a 29 nenecessaria F 30 pecu-
niā P^a 31 quo id] F^aU^a, quod F^aL^a,
quo PVLU^a 33 et in] et si in P^a?V | sum-
mam P^a | eam P^aV?U 34 institatoria P
36 an in h. r. pecunia eroganda est] in h. r.
pecunia (pecuniam L^a) eroganda est P^aV^aL^a,
in h. r. pecuniam erogandam esse V^aL^a, in
h. r. pecuniam erogatam esse P^aU

II.

R DE LEGE RODIA DE IACTU R

PSA

- 1 PAULUS libro secundo sententiarum. Lege Rodia cauetur, ut, si [Paul. 2, 7, 1. B. 53, 3, 1] P⁵
leuandae nauis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur quod pro
omnibus datum est¹.
- 2 IDEM libro trigensimo quarto ad edictum. Si laborante naue iactus factus est, amis- *S
sarum mercium domini, si merces uehendas locauerant, ex locato cum magistro nauis agere
debent: is deinde cum reliquis, quorum merces saluae sunt, ex conducto, ut detrimentum
pro portione communicetur, agere potest. Seruius quidem respondit ex locato agere cum
magistro nauis debere, ut ceterorum uestitorum merces retineat, donec portionem damni 10
praestent. immo etai² retineat merces magister, ulti ex locato habiturus est actionem
cum uestitoribus: quid enim si uestores sint, qui nullas sarcinas habeant? plane commodius
est, si sint, retinere eas. at si³ non totam nauem conduixerit, ex conducto aget, [B.53,3,1n]
sicut uestores, qui loca in nauem conduxerunt: aequissimum enim est commune detri-
mentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut merces suas saluas 15
haberent. Si conseruatis mercibus deterior facta sit nauis aut si quid exarmauerit, nulla
facienda est collatio, quia dissimilis earum rerum causa sit, quae nauis gratia parentur
et earum, pro quibus mercedem aliquis acceperit: nam et si faber incudem aut malleum
fregerit, non imputaretur ei qui locauerit opus. sed si uoluntate uestitorum uel⁴ propter
aliquem metum id detrimentum factum sit, hoc ipsum sarciri oportet. Cum in [B.53,3,1] 20
eadem naue uaria mercium genera complures mercatores coegissent praetereaque multi
uestores serui liberique in ea nauigarent, tempestate graui orta necessario iactura facta
erat: quae sita deinde sunt haec: an omnes iacturam praestare oporteat et si qui tales mer-
ces imposuissent, quibus nauis non oneraretur, uelut gemmas margaritas? et quae portio
praestanda est? et an etiam pro liberis capitibus dari oporteat? et qua actione ea res ex- 25
pediri possit? placuit omnes, quorum interfuisset iacturam fieri, conferre oportere, quia
id tributum obseruatae⁵ res deberent: [itaque dominum etiam nauis pro portione obliga- q. 22 f. 214
tum esse. iacturae summam pro rerum pretio distribui oportet. corporum liberorum aesti-
mationem nullam fieri posse. ex conducto dominos rerum amissarum cum nauta, id est
cum magistro acturos. itidem agitatum est, an etiam uestimentorum cuiusque et anulorum 30
aestimationem fieri oporteat: et omnium uisum est, nisi si qua consumendi causa imposita
forent, quo in numero essent cibaria: eo magis quod, si quando ea defecerint in nauiga-
tionem⁶, quod quisque haberet in commune conferret. Si nauis a piratis redempta [B]
sit, Seruius Ofilius Labeo omnes conferre debere aiunt: quod uero praedones abstulerint,
F[P(VLU)]

¹ Leuandae nauis gratia iactus cum mercium (comm. Mon. el al.) factum est, omnium intribu-
tione sarciantur q. p. omnibus (omnes Mon.) d. e. Paulus quem habemus ² non ins. (u. i.)
³ quis ins. (similiter Cuiacius) ⁴ uel del. (Cuiacius sec. Odofredum): nisi hoc intellegit Paulus
magistrum a uestitoribus coactum nauis detrimentum dedisse ⁵ quia tributum ob id seruatae?
⁶ nauigatione?

2 de lege rodia] F(et ind. F) L, ad legem ro-
diam PVU | iactu's F² 3 paulus] papinianus
PV 7 cum] eum F(em. f) 8 is om. PVLU
9 seruius] sed seruius PVLU 11 retineat]
FL^a, non retineamus P^aV^a, non retineat
P^aV^aL^aU, ubi adnotatur: non est hoc non
pi(sae) 12 enim om. P^a 13 sint] sine F^a |
eas] eum P | at si non] FP^aV^aL^a cum B:
ei δὲ μὴ τὸ πλοῖον ὀλον, ut si non L^a, aut
si non si P^aV^aU, at si non sint si L^a | con-
duxerat P^aVU 14 loca in] loca L^a, loca-
tam P^aV | conduixerunt] conduixerunt (con-
duxerint U) ex conducto ageret(agent P^aV^aL^aU)
PVLU 16 quid] quis P^a 18 et om. P^a |

pro om. P^a 19 infregerit P 21 coeissent V,
quoeissent P^a | praeterea quod P^a 22 graui
orta] grauior tamen P^a 24 et quae] etue P^a,
eque V^a 25 ea] eas P^a 26 quorum int.]
quo qui . fuisset P^a, quorum id int. U | quia
id] qui ad P^a, qui ad id L^a 27 obseruata
res V^a, obseruata he res L^a, inc. P^a 28 sum-
mam] sumquam F^a 30 acturos itidem] F(iti
del. f), acturos sit (uel ins. U) idem P^a?VL^aU
31 uisum] uisum P^a 32 in om. P^aU^a | ciua-
ria F | defecerunt PV, deferint L^a 33 quis-
que] si que (uel quem) L^a, si quis quem P^a? |
commune F, communem L^a, munem P^a
34 deberent P^a, deberet L^a

4 eum perdere cuius fuerint, nec conferendum ei, qui suas merces redemerit. Portio [B.53, 8, 3] autem pro aestimatione rerum quae saluae sunt et earum quae amissae sunt praestari solet, nec ad rem pertinet, si haec quae amissae sunt pluris ueniri poterunt¹, quoniam detrimenti, non lucri fit praestatio. sed² in his rebus, quarum nomine conferendum est, aestimatio debet haberi non quanti empta sint, sed quanti uenire possunt. Seruorum quoque 5 qui in mare perierunt non magis aestimatio facienda est, quam si qui aegri in naue decesserint aut aliqui sese praecepitauerint. Si quis ex uestoribus soluendo non sit, hoc detrimentum magistri nauis non erit: nec enim fortunas cuiusque nauta excutere debet. 7 Si res quae iactae sunt apparuerint, exoneratur collatio: quod si iam contributio facta sit, tunc hi qui soluerint agent ex locato cum magistro, ut is ex conducto experiatur et quod 10 8 exegerit reddat. Res autem facta domini manet nec fit adprehendentis, quia pro derelicto non habetur.

3 PAPINIANUS libro nono decimo responsorum. Cum arbor aut aliud nauis instrumentum *P* remouendi communis periculi causa deiectum est, contributio debetur. ¹⁴

4 CALLISTRATUS libro secundo quaestionum. Nauis onustae leuandae causa, quia intrare *P* flumen uel portum non potuerat cum onere, si quaedam merces in scapham traiectae sunt, ne aut extra flumen³ periclitetur aut in ipso ostio uel portu, eaque scapha summersa est, ratio haberi debet inter eos, qui in naue merces saluas habent, cum his qui in scapha perdidierunt, proinde tamquam si iactura facta esset: idque Sabinus quoque libro secundo responsorum probat. contra si scapha cum parte mercium salua est, nauis perit, ratio 20 haberi non debet eorum, qui in naue perdiderunt, quia iactus in tributum naue salua uenit.

¹ Sed si nauis, quae in tempestate iactu mercium unius mercatoris leuata est, in alio loco summersa est et aliquorum mercatorum merces per urinatores extractae sunt data mercede, rationem haberi debere eius, cuius merces in navigatione leuandae nauis causa iactae sunt, ab his, qui postea sua per urinatores seruauerunt, Sabinus aequa respondit. eorum uero, ²⁵ qui ita⁴ seruauerunt, inuicem rationem haberi non debere ab eo, qui in navigatione iactum fecit, si quaedam ex his mercibus per urinatores extractae sunt: eorum enim merces non possunt uidiri seruandae nauis causa iactae esse, quae perit. Cum autem iactus de naue factus est et alicuius res, quae in nauis remanserunt, deteriores factae sunt, uidendum, an conferre cogendus sit, quia non debet duplice damno onerari et collationis et quod res ³⁰ deteriores factae sunt. sed defendendum est hunc conferre debere pretio praesente rerum: itaque uerbis gratia si uicenum merces duorum fuerunt et alterius aspargine decem esse coeperunt, ille cuius res integrae sunt pro uiginti conferat, hic pro decem. potest tamen dici etiam illa sententia distinguentibus || nobis, deteriores ex qua causa factae sunt, id f. 21⁴ est utrum propter iacta nudatis rebus damnnum secutum est an uero alia ex causa, ueluti ³⁵ quod alicubi iacebant merces in angulo aliquo et unda penetrauit. tunc enim conferre debet: an ex priore causa collationis onus pati non debet, quia iactus etiam hunc laesit? adhuc numquid et si aspargine propter iactum res deteriores factae sunt? sed distinctio

F[P(VLU)]

¹ potuerunt (dett.)? ² sed] sed et? ³ sunt aut extra flumen, ne? ⁴ non ins.

1 perderent *P* | ei] eis *PVLU* 5 debeat' *F*² | sunt *PV* | ueniri *FPL*² 6 decesserunt *P*, decesserant *U* 7 praecepitauerunt (pi add. *P*) *PVU* | sit] sunt *P* 8 excutere] extere *L*, excusare *P*? *V* 9 iactae *F*² 10 soluerunt *PV* 11 adpraeahendentis *F*² 12 haberetur *P* 13 cum autem arbor (uel ins. *V*) aliud *P*? *V*, cum arbor uel aliud *U* | in frumentum *P* 16 portum uel flumen *PV* | potuerit *PV* 17 ne aut] ne ut *P*? *L*, ne at *V* | scaphas *P* | sommersa *F*² 18 saluas] *fPL*? *U*, saluas *FL*, solutas *P* | scapham *P* 19 perinde *P* | idque] adque *F*², id *L* 20 perit *Taur.*, perierit *PVU* 21 naue] na-

uem *P* 22 quae om. *P*? *V* 23 extractae ... 25 urinatores bis *P* 23 extractae sunt *P*, extra crescent *P* altero loco 24 leuandae] lauendae *F*² 25 sua per] super *P* altero loco 26 non debere bis *P* | navigationem *PV* 28 seruende *P* | iacta esse *P*? *VL* 29 uidendum ... 31 factae sunt om. *PV*? *L*? *U* 31 sed] se *P*, om. *U* | hunc] nunc *P*? *L* | praesentem *P*? *L*, praesentium *L* 32 uerbis *F* (em. f) | aspargine f 33 pro xxx *P* 34 ille *P*? *L* | sententiam *P* | facta *P* 35 c'ausa *F*² 36 alicui *P* 37 ex] et *P* 38 numquid] *F* et ex *Pi(sana)* *U*, om. *PVLU*

suptillior adhibenda est, quid plus sit, in damno an in collatione: si uerbi gratia hae res uiginti fuerunt et collatio quidem facit decem, damnum autem duo, deducto hoc, quod damnum passus est, reliquum conferre debeat. quid ergo, si plus in damno erit quam in collatione? ut puta decem aureis res deteriores factae sunt, duo autem collationis sunt. indubitate utrumque onus pati non debet: sed hic uideamus, num et ipsi conferre oporteat. quid enim interest iactatas¹ res meas amiserim an nudatas deteriores habere cooperim: nam sicut ei qui perdiderit subuenitur, ita et ei subueniri oportet, qui deteriores propter iactum res habere cooperit. haec ita Papirius Fronto respondit.

5 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Amissae nauis damnum [B. 58, 3, 12] *F* collationis consortio non sarcitur per eos, qui merces suas naufragio liberauerunt: nam 10 huius aequitatem tunc admitti placuit, cum iactus remedio ceteris in communi periculo 1 salua nauis consultum est. Arbore caesa, ut nauis cum mercibus liberari possit, aequitas contributionis habebit locum.

6 IULIANUS libro octogesimo sexto digestorum. Nauis aduersa tempestate [B. 58, 3, 12] *S* depreensa² ictu fulminis deustis armamentis et arbore et antemna Hippone delata est 15 ibique tumultuaris armamentis ad praesens comparatis Ostiam nauigauit et onus integrum pertulit: quae situm est, an hi, quorum onus fuit, nautae pro damno conferre debeant. respondit non debere: hic enim sumptus instruendae magis nauis, quam conseruandarum mercium gratia factus est. 19

7 PAULUS libro tertio epitomarum Alfeni digestorum. Cum depressa nauis [B. 58, 3, 14] *S* aut deiecta³ esset, quod quisque ex ea suum seruasset, sibi seruare respondit, tamquam ex incendio.

8 IULIANUS libro secundo ex Minicio. Qui leuandae nauis gratia res aliquas proiciunt, *S* non hanc mentem habent⁴, ut eas pro derelicto habeant, quippe si inuenient eas, ablaturos et, si suspicati fuerint, in quem locum electae sunt, requisituros: ut perinde sint, ac si 25 quis onere pressus in niā rem abiecerit mox cum aliis reuersurus, ut eandem auferret.

9 VOLUSIUS MAECIANUS ex lege Rodia. Ἀξιωτικός Εύδαιμονος Νικομήδεως πρὸς Ἀντωνῖνον *Sf* ΒΑΣΙΛέα· Κύριε Βασιλεύ Ἀντωνίνη, οὐαγράριον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ⁵ διηράγμην ὑπὸ τῶν δημοσίων⁶ τῶν τὰς Κυκλαδας νήσοις οἰκούντων. Ἀντωνῖνος εἶπεν Εύδαιμον· ἔγώ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης. τῷ νόμῳ τῶν Ρωμαίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μάτις 30 τῶν ἡμετέρων ἀγάπη νόμος ἐναντίοῦται. τούτῳ δὲ αὐτῷ καὶ ὁ θειότατος Ἀγρούστος ἔκρινεν.

10 LABEO libro primo pithanon a Paulo epitomatorum. Si nehenda mancipia conduxisti, *A* pro eo mancipio, quod in naue mortuum est, uectura tibi non debetur. PAULUS: immo quaeritur, quid actum est, utrum ut pro his qui impositi an pro his qui deportati essent, merces daretur: quod si hoc apparere non poterit, satis erit pro nauta, si probauerit im- 35 positum esse mancipium. Si ea condicione nauem conduxisti, ut ea merces tuae portarentur easque merces nulla nauta necessitate coactus in nauem deteriorem, cum id sciret te fieri nolle, transtulit et merces tuae cum ea naue perierunt, in qua nouissime uectae sunt, habes ex conducto locato cum priore nauta actionem. PAULUS: immo contra, si modo ea nauigatione utraque nauis perficit, cum id sine dolo et culpa nautarum factum esset. 40 idem iuris erit, si prior nauta publice retentus nauigare cum tuis mercibus prohibitus *F[P(VLU)]*

¹ iactas (u. i.)? ² depreensa (*Bentley ad Hor. carm. 1, 14, 10*)? ³ disiecta? ⁴ habere (*Hal.*)? ⁵ Ἰκαρία (*Iac. Gothofredus*)? ⁶ ΔΗΜΟΣΙΩΝΩΝ (*Salmasius*)?

1 an] quam *P**, ad *L**? 2 fuerint *PV*, *om. inter alia V*? 4 collationem *P** | due autem collationes *P*L** 5 indubite *P** 6 iactas *fP*V*L*U* | nudas *P** 8 iactum] iacturam *PV* | haec] hoc *PV* | papirus] papinianus *PL*, inc. *L** 11 periculu *F* 12 consumptum *L*, consumptum *P*?V* 14 octagēsimō *F* | tempestates *P** 15 fluminis *P*VL* | armantis *P** 16 hostiam *F* 18 re-

spondi *P* 21 ea] eo *P** 23 leuanda *F* (*suppl. f.*) 24 delicto *P** 25 et si] et *P* | iacte *PVLU* | requisiturus *F* 27 meciatus *F* 27—31 *Graeca om. PVLU* 32 l. 10 continuatur antecedenti *F* | paulu *F* 34 ut *om. P*V* | impositis *P*L** 35 potu'erit *F*? | nata *P** 37 sciret] *F* *P*V*L*U*, scire *F*P*V*L** 38 nulle *F* | pecierunt *P** 41 erit] erat *P*V*

fuerit. idem iuris erit, cum ea condicione a te || conduxisset, ut certam poenam tibi praef. 215 staret, nisi ante constitutum diem merces tuas eo loci exposuisset, in quem deuehendas eas merces locasset¹, nec per eum staret, quo minus remissa sibi ea poena spectaret². idem iuris in eodem genere cogitationis obseruabimus, si probatum fuerit nautam morbo impeditum nauigare non potuisse. idem dicemus, si nauis eius uitium fecerit sine dolo 5 2 malo et culpa eius. Si conduxisti nauem amphorarum duo milium et ibi amphoras portasti, pro duobus milibus amphorarum pretium debes. PAULUS: immo si auersione nauis conducta est, pro duobus milibus debetur merces: si pro numero impositarum amphorarum merces constituta est, contra se habet: nam pro tot amphoris pretium debes, quot portasti.

III.

10

R DE INSTITORIA ACTIONE R

SPA

- 1 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Aequum praetori uisum est, [B.18,1,1] S sicut commoda sentimus ex actu institorum, ita etiam obligari nos ex contractibus ipsorum et conueniri. sed non idem facit circa eum qui institorem praeposuit, ut experiri possit: sed si quidem seruum proprium institorem habuit, potest esse securus adquisitis sibi 15 actionibus: si autem uel alienum seruum uel etiam hominem liberum, actione deficietur: ipsum tamen institorem uel dominum eius conuenire poterit uel mandati uel negotiorum gestorum. Marcellus autem ait debere dari actionem ei qui institorem praeposuit in eos, qui cum eo contraxerint ¹⁹
- 2 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. eo nomine, quo institutor contraxit, [B.18,1,2] S si modo aliter rem suam seruare non potest.
- 3 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Institutor appellatus [B.18,1,3. Ep.19,8] S est ex eo, quod negotio gerendo instet: nec multum facit, tabernae sit praepositus an cuilibet alii negotiationi, ²⁴
- 4 PAULUS libro trigensimo ad edictum. cum interdum etiam ad homines honestos adferant merces et ibi uendant. nec mutat causam actionis locus uendendi emendie, cum utroque modo uerum sit institorem emisse aut uendidiisse.
- 5 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Cuicunque igitur negotio prae- [B.18,1,5] S 1 positus sit, institutor recte appellabitur. Nam et Seruius libro primo ad Brutum ait, si quid cum insulario gestum sit uel eo, quem quis aedificio praeposuit uel frumento coe- so 2 mendo, in solidum eum teneri. Labeo quoque scripsit, si quis pecuniis faenerandis, agris colendis, mercaturis redempturisque faciendis praeposuerit, in solidum eum teneri. Sed et si in mensa habuit quis seruum praepositum, nomine eius tenebitur. [Ep. 9, 13. (Ep.)] ³
- 4 Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus uestiarii uel linteriarii dant uestem circum- 5 ferendam et distrahendam, quos uolgo circitores appellamus. Sed et muliones quis proprie- so 6 institores appelleat, Item fullonum et sarcinatorem praepositus³. stabularii quoque loco in- 7 stitorum habendi sunt. Sed et si tabernarius seruum suum peregre mitteret ad merces 8 comparandas et sibi mittendas, loco institoris habendum Labeo scripsit. Idem ait, si F[P(VLU)]

¹ locasses (Hal.)? ² exspectaret (dett. quidam)? ³ praepositos?

1 poenam] plenam P^a 2 loco P^a | deuen- bus P^a 16 deficietur] deficiet F² (uel) U
dendas F¹, debuendas L^a, uehendas U 17 negociaiorum gest. P^a 19 contraxe-
3 penas spectarim P^a? 5 posse PV 6 malo runt PVL 20 gaius] paulus P | quo] quod P|
om. PVLU | sic (= sicut) dixisti P^a | am- institore F² | contraxerit PVU 21 alter F:
phoratum P^a 7 aduersionem P^aL^a 8 mer- ἀλλως B (Anon.) 22 uicensimo octauo] xx
ces debetur PV 9 consecuta est P^aV | se] PV, tricesimo LU 25 hominos F¹ 27 aut
si F¹, om. L^a 13 ulpianus] papinianus P^aV | bus P^a 16 deficietur] deficiet F² (uel) U
praetorium est P^aV 13 institutorum et si- 17 negociaiorum gest. P^a 19 contraxe-
militer fere deinceps per totum titulum P^aV, runt PVL 20 gaius] paulus P | quo] quod P|
raro LU: similiter INSTITOYΤΩΡ, INSTITOYΤΩΡια institore F² | contraxerit PVU 21 alter F:
etiam BS ubiuis 15 institorem] institoriam F¹ | ἀλλως B (Anon.) 22 uicensimo octauo] xx
sibi actionibus] subiacionibus L^a, subiectioni- PV, tricesimo LU 25 hominos F¹ 27 aut
bus P^a 16 deficietur] deficiet F² (uel) U
17 negociaiorum gest. P^a 19 contraxe-
runt PVL 20 gaius] paulus P | quo] quod P|
institore F² | contraxerit PVU 21 alter F:
ἀλλως B (Anon.) 22 uicensimo octauo] xx
PV, tricesimo LU 25 hominos F¹ 27 aut
om. P^aV | uendisse P^aV^a 28 quicumque
P^aL^a 29 appellatur F¹ 30 commedendo
L^a, emendo P^aVL^a, quo emendo U 31 scribi-
sit F² 32 selidum F¹ 34 eos] eas P^a |
intearii P^a 35 distrahendum F¹ 36 sarcina-
torem F² | stipularii P^a 38 ab idem L inc. FL

libitinarius¹ sernum pollinctorem habuerit isque mortuum spolianerit, dandam in eum quasi
 9 institoriam actionem, quamuis et furti et iniuriarum actio competeteret. Idem Labeo ait:
 si quis pistor seruum suum solitus fuit in certum locum mittere ad panem uendendum,
 deinde is pecunia accepta praesenti², ut per dies singulos eis panem praestaret, conturba-
 10 nerit, dubitari non oportet, quin, si permisit ei ita dari summas, teneri debeat. Sed et 5
 cum fullo peregre proficiscens rogasset, ut discipulis suis, quibus tabernam instructam tra-
 diderat, imperaret³, post cuius profectionem uestimenta discipulus accepisset et fugisset,
 fullonem non teneri, si quasi procurator fuit relictus: sin uero quasi institor, || teneri eum. f. 215'
 plane si adfirmauerit mihi recte me credere operariis suis, non institoria, sed ex locato
 11 tenebitur. Non tamen omne, quod cum institore geritur, obligat eum qui praeposuit, sed 10
 ita, si eius rei gratia, cui praepositus fuerit, contractum est, id est dumtaxat ad id⁴ quod
 12 eum praeposuit. Proinde si praeposui ad mercium distractionem, tenebor nomine eius ex
 empto actione: item si forte ad emendum eum praeposuero, tenebor dumtaxat ex uendito:
 sed neque si ad emendum, et ille uendiderit, neque si ad uendendum, et ille emerit, de-
 13 bebit teneri, idque Cassius probat. Sed si pecuniam quis crediderit institori ad emendas 15
 merces praeposito, locus est institoriae, idemque et si ad pensionem pro taberna exsol-
 14 uendam: quod ita uerum puto, nisi prohibitus fuit mutuari. Si ei, quem ad uendendum
 emendumus oleum praeposui, mutuum oleum datum sit, dicendum erit institoriam locum
 15 habere. Item si institor, cum oleum uendidisset, anulum arrae nomine acceperit neque
 eum reddat, dominum institoria teneri: nam eius rei, in quam praepositus est, contractum 20
 est: nisi forte mandatum ei fuit praesenti pecunia uendere. quare si forte pignus [Ep. 9, 18
 16 institor ob pretium acceperit, institoriae locus erit. Item fideiuissori, qui pro institore in-
 17 teruenerit, institoria competit: eius enim rei sequella est. Si ab alio institor sit praepositus, (Ep.)
 is tamen decesserit qui praeposuit et heres ei extiterit, qui eodem institore utatur,
 sine dubio teneri eum oportebit. nec non, si ante aditam hereditatem cum eo contractum 25
 est, aequum est ignorantie dari institoriam actionem. Sed et si procurator meus, tutor,
 curator institorem praeposuerit, dicendum erit ueluti a me praeposito dandam institoriam
 actionem.

6 PAULUS libro trigensimo ad edictum. Sed et in ipsum procuratorem, si [B.18, 1, 6] S
 omnium rerum procurator est, dari debet institoria.

7 UPLIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Sed et si quis meam rem [B.18, 1, 7] S
 1 gerens praeposuerit et ratum habuero, idem erit dicendum. Parui autem refert, quis sit
 ipstitor, masculus an femina, liber an seruus proprius uel alienus. item quisquis praeposuit⁴: nam et si mulier praeposuit, competit institoria exemplo exercitoriae actionis et
 F[P(VLU)]

¹ quos Graece νεκροθάπτας uocant adscripti emendator libri Florentini ² a quibusdam ins.
³ imperarent (u. i.)? ⁴ ad id id ad? ⁵ quis praeposuerit?

1 libitinarios *F¹* et *F²*, labitunarios *P^oV* |
 post libitinarius *ins.* quos (quem *F³*) graece
 νεκροθάπτας uocant *F²*, possere (re om. *V*)
 cenekpoeiacas (mac pro icac *V*) uocant *PV*,
 pos crece nekpoes macui canat *L*, om. *F¹U*
 recte: glossa est ab emendatore antiquo adiecta
 pluraliisque adeo pro singulari qui requiritur
 numero pendet es scriptura falsa libitinarios,
 quamquam eam ipsam scriba mox corresit | ser-
 um] rerum *PL*, om. *U* | pollicitorem *F²PVL*,
 pollicitatorem *L¹U* 2 furtum *P^o* 3 cer-
 tum] certum suum *P^oV* 4 eis] ei *P^oV*
 5 dubitare *P^oVL* | quin si qui in rem
P^oVL 6 rogasset ut ... 7 imperaret] ἥτιςέ
 με τοῖς μαθηταῖς ἐπιτάττειν *B* (Anon.), unde
 apparet Graecos id ipsum legisse: requiritur
 imperaretur (Puchta, Pand. § 287 not. d) uel
 imperarent 7 discipulis *P^o* 10 cum om.

P^oVU | geritur *P^oL*, egerit *P^oV* |
 praeposuit] posuit *P^oV* 11 fuerat *PVU* | ad
 id ... 13 dumtaxat om. *P^oV*? 14 uendi-
 derat *P*, uendierat *L* | emerat *PL* | debet
 neque debitor *P^o*, debet *U* 15 crediderat *P* |
 ad emendas ... 16 institoriae om. *P^oV*?
 16 et om. *P^o?L* 17 uerum ut puto *F²* |
 mutari *P^oVU* 18 oleum praeposui] oleum
 praeposuit *VLU*, praeposuit oleum *P* | mu-
 tuam *P^o* 22 prætium *F²* | item] idem *P^o*
Taur. | institore interuenerit om. *P^oVL*
 23 seque lata est *P^o*, inc. *U* 24 heredes
P^oVL | extiterunt *P*, extiterint *L* 29 tri-
 censimo *F¹* 30 debet *P^o* | institoriam *P^oU*
 32 quid sit *P^oVL*, qui sit *U* 33 masculis
 in femina *P^o* | quiske *P^oVL*, quis uel quae *U*
 34 competit *PU*

- si mulier sit praeposita, tenebitur etiam ipsa. sed et si filia familias sit uel ancilla praeposita, competit institoria actio. Pupillus autem institutor obligat eum, qui eum praeposuit, institoria actione, quoniam sibi imputare debet, qui eum praeposuit.
- 8 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. Nam et plerique pueros puellasque [B. 18, 1, 7] S tabernis praeponunt. ⁵
- 9 ULPIANUS libro uicensimo octavo ad edictum. Uerum si ipse pupillus praeposuerit, si quidem tutoris auctoritate, obligabitur, si minus, non.
- 10 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. Eatenus tamen dabitur in eum [B. 18, 1, 10] S actione, quatenus ex ea re locupletior est. ⁹
- 11 ULPIANUS libro uicensimo octavo ad edictum. Sed¹ si pupillus heres ex- [B. 18, 1, 10, 11] S titerit ei qui praeposuerat, aequissimum erit pupillum teneri, quamdiu praepositus manet: ¹ remouendus enim fuit a tutoribus, si nollent opera eius uti. Sed et si minor uiginti quinque ² annis erit qui praeposuit, auxilio aetatis utetur non sine causae cognitione. De quo palam proscriptum fuerit, ne cum eo contrahatur, is praepositi loco non habetur: non enim permittendum erit cum institore contrahere, sed si quis nolit contrahi, prohibeat: ceterum qui ¹⁵ 8 praeposuit tenebitur ipsa praepositione. Proscribere palam sic accipimus claris litteris, unde de plano recte legi possit, ante tabernam scilicet uel ante eum locum in quo negotiatio exercetur, || non in loco remoto, sed in euidenti. litteris utrum Graecis an Latinis? puto f. 216 secundum loci condicionem, ne quis causari possit ignorantiam litterarum. certe si quis dicat ignorasse se litteras uel non obseruasse quod propositum erat, cum multi legerent ²⁰ 4 cumque palam esset propositum, non audietur. Proscriptum autem perpetuo esse oportet: ceterum si per id temporis, quo propositum non erat, uel obscurata procriptione contractum sit, institoria locum habebit. proinde si dominus quidem mercis proscriptisset, aliis autem sustulit aut uetustate uel pluuiam uel quo simili contingit², ne proscriptum esset uel non pareret, dicendum eum qui praeposuit teneri. sed si ipse institutor decipiendi mei causa ²⁵ detraxit, dolus ipsius praeponenti nocere debet, nisi particeps doli fuerit qui contraxit.
- 5 Condicio autem praepositionis seruanda est: quid enim si certa lege uel interuentu cuiusdam personae uel sub pignore uoluit cum eo contrahi uel ad certam rem? aequissimum erit id seruari, in quo praepositus est. item si ³plures habuit institores, uel cum omnibus simul contrahi uoluit uel cum uno solo. sed et si denuntiavit cui, ne cum eo contraheret, ³⁰ non debet institoria teneri: nam et certam personam possumus prohibere contrahere uel certum genus hominum uel negotiatorum, uel certis hominibus permittere. sed si alias eum alio contrahi uetuit continua uariatione, danda est omnibus aduersus eum actio: neque ³⁵ 6 enim decipi debent contrahentes. Sed si in totum prohibuit cum eo contrahi, praepositi loco non habetur, cum magis hic custodis sit loco quam institoris: ergo nec uendere mer- ⁴⁰ 7 cem hic poterit nec modicum quid ex taberna. Si institoria recte actum est, tributoria ipso iure locum non habet: neque enim potest habere locum tributoria in merce dominica. ⁴⁵ 8 quod si non fuit institutor dominicae mercis, tributoria superest actio. Si a seruo tuo operas F[P(VLU)]

¹ et ins. (u. i.) ² contigit (u. i.)? ³ qui ins.

2 pupilos FL^a 3 sibi] si P^aV 6 libro xxviiii P 7 auctoritates P^a 10 libro xxviii P | sed] sed et PL^a et ita B (Anon.): εἰ δὲ καὶ κληρονόμος δ ἀνηθος ἐγένετο 11 ei] et FL^a, inc. P^a | proposuerat P 12 a tutoribus] auctoribus P^aL^a 14 praeposita P^aV 15 qui posuit P 16 praepositione] proposatio P^aL^a 17 de plano] FU^a cum B: ἐξ ἐπιμέδου, de plane L, plane V, plane V^a PU^a | tabernariam P^aV 18 exerceretur P | in euidenti] in ε.....uidendi P^a, inc. V^a 19 si] sic P^a 20 se om. P^aV | erat cum ... 21 propositum om. P^aV^a 22 quo] que F^a | contractum] tractum P^aV 23 institoria] historia P^aL^a | proscriptissent P^a 24 contigit

PV | ne proscriptum] P^aU, ne praescriptum F, ne perscriptum L, neque scriptum P^a 25 non om. P^a | praeposuit] Hal., proposuit libri 26 praeponenti] Hal., proponenti FP^aL^aU, proponendi P^aL^a | noceri P^aV 27 propositionis PL^a 29 ab item l. inc. FL 31 contraheret P^aL^a 33 uetuit] idem uidentur legisse Graeci, locum expedientes supplemento adiecto: εἰ δὲ ποτὲ μὲν ἐπιτρέπει ποτὲ [άτε] κωλύει συναλλάζαι αγτῷ B (Anon.), uelit V^a (inc. P^a) | danda] damna P^a 34 debet P^a | propositi P^a 36 modicum] modum P^a? | tributaria P 37 merce] mercede P^a 38 mercedis P^a, merci L^a

uicarii eius conduxero et eum merci meae institorem fecero isque tibi mercem uendiderit, emptio est: nam cum dominus a seruo emit, est emptio, licet non sit dominus obligatus, usque adeo, ut etiam pro emptore et possidere et usucapere dominus possit:

- 12 IULIANUS libro undecimo digestorum. et ideo utilis institoria actio aduersus [B. 18, 1, 12] *S*
me tibi competit, mihi uero aduersus te uel de peculio dispensatoris, si ex conducto agere 5
uelim, uel de peculio uicarii, quod ei mercem uendendam mandauerim: pretiumque¹, quo
emisti, in rem tuam uersum uideri poterit eo, quod debitor serui tui factus essem.

- 13 UPLIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Habebat quis [B. 18, 1, 13. BS. 60, 5, 4 sch. 11] *S*
seruum merci oleariae praeposatum Arelate, eundem et mutuis pecunii accipendiis: ac-
ceperat mutuam pecuniam: putans creditor ad merces eum accepisse egit proposita actione: 10
probare non potuit mercis gratia eum accepisse. licet consumpta est actio nec amplius
agere poterit, quasi pecunii quoque mutuis accipendiis essem praepositus, tamen Julianus
1 utilis ei actionem competere ait. Meminisse autem oportebit institoria dominum ita [(BS.)
demum teneri, si non nouauerit quis eam obligationem uel ab institore uel ab alio nouandi
2 animo stipulando. Si duo plures tabernam exerceant et seruum, quem ex disparibus 15
partibus habebant, institorem praeposuerint, utrum pro dominio partibus teneantur an
pro aequalibus an pro portione mercis an uero in solidum, Julianus quaerit. et uerius esse
ait exemplo exercitorum et de peculio actionis in solidum unumquemque conueniri posse,
et quidquid is praestiterit qui conuentus est, societatis iudicio uel communi diuidendo con-
sequetur, quam sententiam et supra probauimus.

- 14 ¶ PAULUS libro quarto ad Plautium. Idem erit et si alienus seruus communi [B. 18, 1, 14] *E* f. 216' *S*
merci praepositus sit: nam aduersus utrumque in solidum actio dari debet et quod quisque
praestiterit, eius partem societatis uel communi diuidendo iudicio consequetur. certe ubi-
cumque actio societatis uel communi diuidendo cessat, quemque pro parte sua condemnari
oportere constat, ueluti si is, cuius seruo creditum est, duobus heredibus institutis ei seruo 25
libertatem dederit: nam herendum quisque pro sua parte conueniendi sunt, quia cessat inter
eos communi diuidendo iudicium.

- 15 UPLIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Nouissime sciendum est has [B. 18, 1, 15] *S*
actiones perpetuo dari et in heredem et heredibus.

- 16 PAULUS libro uicensimo nono ad edictum. Si cum uilico alicuius contractum [B. 18, 1, 16] *S*
sit, non datur in dominum actio, quia uilicus propter fructus percipiendos, non propter
quaestum praeponitur. si tamen uilicum distrahendis quoque mercibus praeposatum habuero,
non erit iniquum exemplo institoriae actionem in me competere.

- 17 IDEM libro trigensimo ad edictum. Si quis mancipiis uel iumentis pecoribusue [B. 18, 1, 17] *S*
emendis uendendisque praepositus sit, non solum institoria competit aduersus eum qui 25
praeposuit, sed etiam redhibitoria uel ex stipulatu duplae simplaceue in solidum actio danda
1 est. Si seruum Titii institorem habueris, uel tecum ex hoc edicto uel cum Titio ex in-
terioribus edictis agere potero. sed si tu cum eo contrahi uetusisti, cum Titio dumtaxat
2 agi poterit. Si impubes patri habenti institores heres exstiterit, deinde cum his contractum
fuerit, dicendum est in pupillum dari actionem propter utilitatem promiscui usus, quemad- 40
modum ubi post mortem tutoris, cuius auctoritate institutor praepositus est, cum eo contra-
F(P(VLU))

¹ pretium quoque (*Hal.*)?

3 possidere et *om. P°V* 4 iulianus] Iauo-
leno *tribuunt* BS (Steph.) 5 mihil et mihi
PVL | uel de peculio uelu. *P°*, uel *V°*
6 uelit *P°* | ei] *emi P°?L°* | manducauerim *P°*
7 esse *P°*, esset *L°* 9 arelatae *F* 10 mu-
tuam *om. P°V* | accepisset *P°* | praeposita
PU 11 probari *P°* | non *om. P°V* | acce-
pisset *P°L°* 12 mutuus *P°* 13 ei actionem
| actionem *P°V*, actionem ei *U* | institu-
torum dom. *P°* 14 quis *eam*] qui se
P°L° | ab alio] *P°VU* 16 praeposue-

rant *F'*, proposuerunt *PV* | pro dom.] dom.
P°VU 19 soci'a etatis *F'* 22 et *om.*
P°VL 23 iudicio ... 24 diuidendo *om. P°V*
25 oportare *P°L°* 26 quisque] usque *P°V°L°*,
unusquisque *P°V°L°U* | conueniendus est *f/V°*
27 iuditio *P°* 28 lib. xiiii *PV* | est *om. P*
29 et her.] heredibus *P°L* 31 incipiendo *P°V*
32 proponitur *P* | propositum *P* 35 com-
petit ... 36 redhibitoria *om. P°V* 38 poten-
tit *P* | uetusti *P°* 40 est *om. P°V* | dare
PVL

- 3 hitur. Eius contractus certe nomine, qui ante aditam hereditatem intercessit, etiamsi fui-
riosus heres existat, dandam esse actionem etiam Pomponius scripsit: non enim imputan-
dum est ei, qui sciens dominum decessisse cum institore exerceente mercem contrahat.
4 Proculus ait, si denuntiauero tibi, ne seruo a me praeposito crederes, exceptionem dandam:
'si illo illi non denuntiauerit, ne illi seruo crederet'. sed si ex eo contractu peculium habeat 5
aut in rem meam uersum sit¹ nec uelim quo locupletior sim soluere, replicari de dolo malo
5 oportet: nam uideri me dolum malum facere, qui ex aliena iactura lucrum quaeram. Ex
hac causa etiam condici posse uerum est.
18 IDEM libro singulari de uariis lectionibus. Institor est, qui tabernae locoue [B. 18, 1, 18] Sf
ad emendum uendendumque praeponitur quique sine loco ad eundem actum praeponitur. 10
19 PAPINIANUS libro tertio responsorum. In eum, qui mutuis accipendi pecu- [B. 18, 1, 19] P
niis procuratorem praeposuit, utilis ad exemplum institoriae dabitur actio: quod aequa fa-
1 ciendum erit et si procurator soluendo sit, qui stipulanti pecuniam promisit. Si [Ep. 9, 18]
dominus, qui seruum institorem apud mensam pecuniis accipendi habuit, post libertatem
quoque datam idem per libertum negotium exercuit, uarietate status non mutabitur peri- 15
2 culi causa. Tabernae praepositus a patre filius mercium causa mutuam pecuniam ac- [Ep.]
cepit: pro eo pater fideiussit: etiam institutor ab eo petetur, cum acceptae pecuniae spe-
3 cies fideiubendo negotio tabernae miscuerit. Seruus pecuniis tantum faenerandis praepo-
situs per intercessionem aes alienum suscipiens ut institorem² dominum in solidum iure
praetorio non adstringit: quod autem pro eo, qui³ pecuniam faenerauit, per de- [Ep. 17, 4] 20
legationem alii promisit, a domino recte petetur, cui pecuniae creditae contra eum qui
delegauit actio quaesita est.
20 SOAEUOLA libro quinto digestorum. Lucius Titius mensae nummu- [B. 18, 1, 20. Ep. 9, 14] A
lariae quam exercebat habuit libertum praepositum: is Gaio Seio cavit in haec uerba: 24
'Octauius Terminalis rem agens Octauii Felicis Domitio Felici salutem. habes penes || men- f. 217
'sam patroni mei denarios mille, quos denarios uobis numerare debebo pridie kalendas
'Maiae.' quae situm est, Lucio Titio defuncto sine herede bonis eius uenitatis an ex epistula
iure conueniri Terminalis possit. respondit nec iure his uerbis obligatum nec aequitatem
conueniendi eum superesse, cum id institoris officio ad fidem mensae protestandam scripisset.

III.

R DE TRIBUTORIA ACTIONE R

- 1 ULPLANUS libro uicensimo nono ad edictum. Huius quoque edicti non minima [B. 18, 2, 1] S
utilitas est, ut dominus, qui alioquin in serui contractibus priuilegium habet (quippe cum
de peculio dumtaxat teneatur, cuius peculii aestimatio deducto quod domino debetur fit),
tamen, si scierit seruum peculiari merce negotiari, uelut extraneus creditor ex hoc edicto 35
1 in tributum uocatur⁴. Licet mercis appellatio angustior sit, ut neque ad seruos pullones
uel sarcinatores uel textores uel uenaliciarios pertineat, tamen Pedius libro quinto decimo
2 scribit ad omnes negotiationes porrigenendum edictum. Peculiarem autem mercedem non sic
uti peculium accipimus, quippe peculium deducto quod domino debetur accipitur, merx
F[P(VLU)]

¹ firmant B (εἰ δὲ πεκόύλιον ἔσχεν ἐκ τοῦ συναλλάγματος ἢ κ. τ. λ.): sed si pec. habeat aut in r. m. uersum sit ex eo contractu (cf. D. 15, 1, 29, 1. 47 pr.)? ² institor (Hal.)? ³ cui (Cuiacius)? ⁴ uocetur (Hal.)?

3 exercentem P 8 est] esse P 9 lib'e'ro F 29 id] hic PVLU | rescripsisset P=VL 31 tri-
10 qui que ... praeponitur om. P=V 12 quod] tributoria] ind. F et rel., tributaria F: τριβούτο-
qui P= 13 procurator e' F² 16 causam mut. 32 minima] minima
P= | accipit P= 17 acceptae om. P=V 18 prae- (-mas P) et magna PV 35 seruum in pe-
positus om. PVL 20 per legationem P=VL 36 pullones F² 37 uenacia-
23 t. 20 continuatus antecedenti F 25 domi- rios P=V 38 scripsit P=VL | porrigeno P= 39 merx] mers LU, inex P=, om. V²
nio P= 26 debeo PV 28 respondit] r per P=, respondi U | aequitatem] equidem P=

peculiaris, etiamsi nihil sit in peculio, dominum tributoria obligat, ¹ita demum si scient ² eo negotiabitur. Scientiam hic eam accipimus, quae habet et uoluntatem, sed, ut ego puto, non uoluntatem, sed patientiam: non enim uelle debet dominus, sed non nolle. si igitur ⁴ scit et non protestatur et contra dicit, tenebitur actione tributoria. Potestatis uerbum ad ⁵ omnem sexum, item ad omnes, qui sunt alieno iuri subiecti, porrigidum erit. Non solum ⁵ ad seruos pertinebit tributoria actio, uerum ad eos quoque, qui nobis bona fide seruiunt, siue liberi siue serui alieni sunt, uel in quibus usum fructum habemus,

² PAULUS libro trigensimo ad edictum. ut tamen merx, qua peculiariter nego- [B.18, 2, 2] S
tietur, ad nos pertinet.

³ UPLIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Sed si seruus communis sit et [B.18, 2, 3] S
ambo sciant domini, in utrumlibet ex illis dabitur actio: at si alter scit, alter ignorauit, in
eum qui scit dabitur actio, deducetur tamen solidum quod ei qui ignorauit debetur. quod
si ipsum quis ignorantem conuenerit, quoniam de peculio conuenitur, deducetur etiam id
quod scienti debetur et quidem in solidum: nam et si ipse de peculio conuentus esset,
solidum quod ei deberetur deduceretur, et ita Iulianus libro duodecimo digestorum scripsit. 15

¹ Si seruus pupilli uel furiosi scientie tute in merce peculiariter negotietur, do-
lum quidem tutoris uel curatores nocere pupillo uel furioso non debere puto, nec tamen
lucrosum esse debere, et ideo hactenus eum ex dolo tutoris tributoria teneri, si quid ad
eum peruerterit: idem et in furioso puto. quamuis Pomponius libro octauo epistularum, si
soluendo tutor sit, ex dolo eius pupillum teneri scripsit: et sane hactenus tenebitur, ut ²⁰
² actionem, quam contra tutorem habeat, praestet. Sed et si ipsius pupilli dolo factum sit,
si eius aetatis sit, ut doli capax sit, efficere ut teneatur, quamuis scientia eius non sufficiat
ad negotiationem. quid ergo est? scientia quidem tutoris et curatores debet facere locum
huic actioni: dolus autem quatenus noceat, ostendi.

⁴ PAULUS libro trigensimo ad edictum. Si pupillus, cuius tutor scierit, pubes [B.18, 2, 4] S
factus uel furiosus sanae mentis dolum admittant, tenentur ex hoc edicto.

⁵ UPLIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Procuratoris autem scientiam et [B.18, 2, 5] S
1 dolum nocere debere domino neque Pomponius dubitat nec nos dubitamus. Si uicarius
serui mei negotietur, si quidem me scientie, tributoria tenebor, si me ignorantie, ordinario
scientie, de peculio eius actionem dandam Pomponius libro sexagessimo scripsit nec de- ²⁰
ducendum ex uicarii peculio, quod ordinario debetur, cum id quod mihi debetur deducatur.
sed si uterque scierimus, || et tributoriam et de peculio actionem competere ait, tributoriam f. 217'
uicarii nomine, de peculio uero ordinarii: eligere tamen debere agentem, qua potius actione
experiatur, sic tamen, ut utrumque tribuatur et quod mihi et quod seruo debetur, cum, si
2 seruus ordinarius ignorasset, deduceretur integrum, quod ei a uicario debetur. Sed et si ²⁵
3 ancilla negotiabitur, admittendam tributoriam dicimus. Item parui refert, cum ipso seruo
4 contrahatur an cum institore eius. 'Mercis nomine' merito adicitur, ne omnis negotiatio cum
5 eo facta tributoriam inducat. Per hanc actionem tribui iubetur, quod ex ea merce et quod
6 eo nomine receptum est. In tributum autem uocantur, qui in potestate habent, cum cre-

F[P(VLU)]

¹ at ins.

1 tributaria et sic saepius P^a 2 sed ut]
sicut P^a, sed cum L^a? 3 nollet P^a 4 scit]
scierit P^aV | potestas P^a 5 omnem sexum
item ad om. P^a | sunt] sint P | iuri om. F¹
8 tricesimo F¹, xxviii L | qua] que P^a,
inc. V^a 11 in om. P^aV | at si ... 12 actio
om. P^a 11 at] quod P^aVLU 13 quoniam]
quoenam F¹ 15 debetur PU | deduceret
PL, deducetur U | ita] ut P^aL^a 16 si ser-
uus ... dolum] ... P^a, inc. V^a 17 uel cu-
ratoris om. P^a 18 eum] ad eum P^a 19 si
soluendo tutor sit] confirming BS (Cyr.): ei
Δε εγνοποιησε την πραγματειαν

21 praestaret PV, preter U | si om. P^a | do-
lum P^a 22 sufficit ad PVLU 23 negotiis
actionem quid P^aV | scientia] scientia eius
PVLU | tutoris et bis P^a 25 tricesimo F¹
26 dolum] F² (Reiff.: F³ Kiesl.) L cum BS
(Cyr.): ει και οι θηλυκοι δολοι ποιησει et B (Anon.):
ει Δε οι θηλυκοι πλημμελησει δολοι et BS (Steph.):
καν έφηβος γενόμενος ο πούπιλλος ... δολοι τινα
περιποιηση, dolo F² PV, dolo malo U | tenetur P^a
28 uicarius] cauerius P^a 32 tributariorum et F
33 ulcarii F 34 sic] si P^a 35 ordinariis P^a |
in integrum P^aV | a om. P^a 37 merito om. P^a
38 ea ex merce P^a 39 cum] a LU, om. P

7 ditoribus mercis. Sed est quae situm, dominus utrum ita demum partetur ex merce, si quid ei mercis nomine debeatur, an uero et si ex alia causa. et Labeo ait, ex quacumque causa ei debeatur, paruique referret¹, ante mercem an postea ei debere quid seruus cooperit: sufficere enim, quod priuilegiorum deductionis perdidit. Quid tamen si qui contrahebant ipsam mercem pignori acceperint? puto debere dici, praeferendos domino iure pignoris. Siue 5 autem domino siue his qui in potestate eius sunt debeatur, utique erit tribuendum. Sed si duo pluresue domini sint, utique omnibus tribuetur pro rata debiti sui. Non autem totum peculium uenit in tributum, sed id dumtaxat, quod ex ea merce est, siue merces ma- 10 nent siue pretium earum receptum conuersumue est in peculium. Sed et si adhuc debeatur mercis nomine a quibusdam, quibus solebat seruus distrahere, hoc quoque tribuetur, prout 15 fuerit receptum. Si praeter mercem seruus iste in tabernam habeat instrumentum, an hoc quoque tribuatur? et Labeo ait et hoc tribui, et est aequissimum: plerumque enim hic apparatus ex merce est, immo semper. cetera tamen, quae extra haec in peculium habuit, non tribuentur, ut puta argentum habuit uel aurum, nisi si haec ex merce comparauit.

14 Item si mancipia in negotiatione habuit ex merce parata, etiam haec tribuentur. Si plures 15 habuit seruus creditores, sed quosdam in mercibus certis, an omnes in isdem confundendi erunt et omnes in tributum uocandi? ut puta duas negotiationes exercebat, puta sagariam et linteariam, et separatos habuit creditores. puto separatim eos in tributum uocari: unus- 16 quisque enim eorum merci magis quam ipsi credidit. Sed² si duas tabernas eiusdem negotiacionis exercuit et ego fui taberna uerbi gratia quam ad Bucinum habuit ratiocinator, 20 alias eius quam trans Tiberim, aequissimum puto separatim tributionem faciendam, ne ex alterius re mercede alii indemnes fiant, alii damnum sentiant³. Plane si in eadem taberna merces deferebantur⁴, licet hae quae extent ex unius creditoris pecunia sint comparatae, 25 dicendum erit omnes in tributum uenire, nisi fuerint creditori pigneratae. Sed si dedi mercem meam uendendam et exstat, uideamus, ne iniquum sit in tributum me uocari. et 25 si quidem in creditum ei abit⁵, tributio locum habebit: enimuero si non abit⁶, quia res uenditae non alias desinunt esse meae, quamuis uendidero; nisi aere soluto uel fideiussore dato uel alias satisfacto, dicendum erit vindicare me posse. Tributio autem fit pro rata eius quod cuique debeatur, et ideo, si unus creditor ueniat desiderans tribui, integrum portionem consequitur, sed quoniam fieri potest, ut aliis quoque uel aliis existere possint 30 mercis peculiaris creditores, cauere debet creditor iste pro rata se refusurum, si forte alii emerserint creditores.

6 PAULUS libro trigensimo ad edictum. Non enim haec actio sic ut de peculio [B.18, 2, 6] S
occupantis meliorem causam facit, sed aequalem condicionem quandoque agentium. 34

7 ULPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Illud quoque cauere debet, si [B.18, 2, 7] S
quid⁷ aliud domini debitum emerserit, refusurum se ei pro rata. finge enim condicionale 218
debitum || imminere uel in occulto esse: hoc quoque admittendum est: nam iniuriam do-
minus pati non debet, licet in tributum uocatur. Quid tamen si dominus tribuere nolit nec
hanc molestiam suscipere, sed peculio uel mercibus cedere paratus sit? Pedius refert audien-
F[P(VLU)]

¹ referre (edd.)? ² sed] sed et (Hal.)? ³ aliij damnum sentiant del. ⁴ confirmant
Graeci (u. i.): distrahebantur? ⁵ abii (u. i.)? ⁶ abii (u. i.)? ⁷ si quod (edd.)?

1 utrum dominus PVL, dominus uerum utrum U^a 2 et si] si P^aL 3 mercem] mor- 22 buciunum V^a, butinum LU | ratiocinato P^a
tem P^a | ei om. P^a 4 suffice P^a | quid] 23 plane ... 23 deferebantur] confirming B
quod P^aV^a 5 proferendos P^a, praeferen- (Anon.): εἰ δὲ εἰς ἐν ἔργαστηριον ἐφέρετο πάντα
dus L^a 7 utrique P^a | pro parata P^a 8 ma- 23 existent] F^aU, existent F^aP^aL^a, existant L^a
nent] mandent P^aV^a 9 pr'a etium F^a 25 mercedem meam P^a 26 creditum ei
11 praeter] propter PVL 13 haec] hoc P^aV^a 27 creditam habuit P^a, creditum abi L^a:
14 tribuerentur P^aV^a, om. inter alia L^a | si 28 ei μὲν τὴν δεσποτεῖαν μετέθηκα B (Anon.) |
om. PVLU 15 negotiationem PVLU | ex 29 tributio] tribuo P^aV^a | abit] habuit P^aVU^a,
mercede P^a | partita V^a, partata P^a, com- 30 ueniant P^a
parata LU 17 duos F (em. f.), duo P^aV^a 31 aequalem] qualem P^a 35 quoque] quo P^a
20 fui] si P^a | hucinum F^a, bucunum P^a, 32 conditione L^a, conditionem P^aV^a 37 in-
minaret P^aV^a, innumen L^a

dum eum, quae sententia habet aequitatem: et plerumque arbitrum in hanc rem praetor
 2 debet dare, cuius interuentu tribuantur merces peculiares. Si cuius dolo malo factum
 est, quo minus ita tribueretur, in eum tributoria datur, ut quanto minus tributum sit quam
 debuerit, praestet: quae actio dolum malum coerget domini. minus autem tribuere uidetur
 etiam si nihil tributum sit. si tamen ignorans in merce seruum habere minus tribuit, non 5
 uidetur dolo minus tribuisse, sed re comperta si non tribuat, dolo nunc non caret. proinde
 3 si sibi ex ea merce solui fecit, utique dolo uidetur minus tribuisse. Sed et si mercedem perire
 passus est aut eam auertit aut uilloris data opera distraxit uel si ab emporibus pretium
 4 non exegerit, dicendum erit teneri eum tributoria, si dolus interuenit. Sed et si negauerit
 dominus cuiquam deberi, uidendum erit, an tributoriae locus sit: et est uerior Labeonis 10
 5 sententia tributoriam locum habere: alioquin expediet domino negare. Haec actio et per-
 petuo et in heredem datur de eo dumtaxat quod ad eum peruenit,

8 IULIANUS libro undecimo digestorum. quia non de dolo est, sed rei persecu- [B. 18, 2, 8] S*
 tionem continet: quare etiam mortuo seruo dominus, item heres eius perpetuo teneri de-
 debit propter factum defuncti: quamuis non aliter quam dolo interueniente competat. 15

9 ULPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Quod in herede dicimus, idem [B. 18, 2, 9] S
 1 erit et in ceteris successoribus. Eligere quis debet, qua actione experiatur, utrum de pe-
 culio an tributoria, cum scit sibi regressum ad aliam non futurum. plane si quis uelit ex
 2 alia causa tributoria agere, ex alia causa de peculio, audiendus erit. Si seruo testamento
 manumisso peculium legatum sit, non debere heredem tributoria teneri, quasi neque ad 20
 eum peruenir neque dolo fecerit, Labeo ait. sed Pomponius libro sexagensimo scripsit
 heredem, nisi curauerit caueri sibi a seruo uel deduxit a' peculio quod tribuendum erat,
 teneri tributoria, quae sententia non est sine ratione: ipse enim auctor doli est, qui id egit,
 ne intribueret: totiens enim in heredem damus de eo quod ad eum peruenit, quotiens ex
 dolo defuncti conuenitur, non quotiens ex suo. 25

10 PAULUS libro trigensimo ad edictum. De peculio actione etiam cum emptore [B. 18, 2, 10] S
 serui agi potest, tributoria non potest.

11 GARUS libro nono ad edictum prouinciale. Aliquando etiam agentibus expedit [B. 18, 2, 11] S
 potius de peculio agere quam tributoria: nam in hac actione de qua loquimur hoc solum
 in diuisionem uenit, quod in mercibus est quibus negotiatur quodque eo nomine receptum 30
 est: at in actione de peculio totius peculii quantitas spectatur, in quo et merces conti-
 nentur. et fieri potest, ut dimidia forte parte peculii aut tertia uel etiam minore negotiatur:
 fieri praeterea potest, ut patri dominoue nihil debeat.

12 IULIANUS libro duodecimo digestorum. Alius dumtaxat de peculio, aliis tri- [B. 18, 2, 12] S
 butoria serui nomine cum domino agit: quaesitum est, an deducere dominus de peculio 35
 debeat, quod tributoria agenti praestaturus sit. respondit: tributoria actione tunc demum
 agi potest, cum dominus in distribuendo pretio mercis edito praetoris non satisfecit, id
 est cum maiorem partem debiti sui deduxit quam creditoribus tribuit, ueluti si cum in
 merce triginta fuissent, in quam ipse quidem quindecim crediderat, duo autem extranei 39
 triginta, tota quindecim deduxerit, et creditoribus reliqua quindecim || dederit, cum deberet f. 218'
 sola decem deducere, extraneis dena tribuere. cum igitur hoc fecit, nec intellegendus est
 F[P(VLU)]

¹ a) de (edd.)?

1 arbitum P, arbitrium V 4 dolo malum P^o
 5 non] non minus P^o 6 re*i*' comp. F² |
 nunc non] nunc P^oV, minus non L^o, non L^oU
 7 si om. P^oV | utique om. P^oVU | sed si
 P^oVU 8 aut uilloris] autioris P^o 9 et si
 negauerit] sine grauiter P^oV? 11 expediat
 PVL 15 competit PV 16 libro xx ad ed.
 PLU, libro xi digestorum V 18 egressum
 ad alienam P^o 20 peculium] de peculio P^oV
 22 curauerit caueri] curauerit P^oV, cauerit

P^oLU | deduxerit PL 24 intribuerit F², in
 tributoria P^oVU: cf. Plin. ep. ad Trai. 24 [35].|
 de] da P^o, om. V^o 26 cum] eum P^o 27 tri-
 butoria non potest om. P^oV 28 gaius] paul-
 lus PV 29 de qua] da qua P^o 30 est qui-
 bus om. P^oV 32 uel] tibi P^o 36 agenti
 praestaturus sit respondit tributoria om. P^oV
 37 satisfacit P^oV 39 fuissent] fuisset
 F²L^o 41 solam P^o | extraneis] et extraneis
 PVLU'

sernum a se liberasse eo, quod quinque adhuc nomine eius tributoria actione praestaturus sit: quare si agi de peculio cooperit, cum forte extra mercem peculium esset, quinque tamquam adhuc creditor serui deducere debet.

V.

R QUOD CUM EO, QUI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DICETUR R

- 1 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. Omnia proconsul agit, ut qui con- [B.18, 8, 1] S
traxit cum eo, qui in aliena potestate sit, etiamsi deficient superiores actiones, id est exer-
citoria institoria tributoriae, nihilo minus tamen in quantum ex bono et aequo res patitur
suum consequatur. siue enim iussu eius, cuius in potestate sit, negotium gestum fuerit, in 10
solidum eo nomine iudicium pollicetur: siue non iussu, sed tamen in rem eius uersum
fuerit, eatenus introducit actionem, quatenus in rem eius uersum fuerit: siue neutrum eo-
rum sit, de peculio actionem constituit.
- 2 ULPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Ait praetor: 'In eum, qui eman- [B.18, 8, 2] S
'cipatus aut exheredatus erit quiue abstinuit se hereditate eius cuius in potestate cum mo- 15
'ritur fuerit, eius rei nomine, quae cum eo contracta erit, cum is in potestate esset, siue
'sua uoluntate siue iussu eius in cuius potestate erit contraxerit, siue in peculium ipsius
'siue in patrimonium eius cuius in potestate fuerit ea res redacta fuerit, actionem causa
1 'cognita dabo in quod facere potest.' Sed et si citra emancipationem sui iuris factus sit
uel in adoptionem datus, deinde pater naturalis decesserit, item si quis ex minima parte 20
sit institutus, aequissimum est causa cognita etiam in hunc dari actionem in id quod fa-
cere potest.
- 3 IDEM libro tertio disputationum. Sed an hic detrahi debeat quod [B. 18, 8, 3. BS. 28, 8, 51] S*
aliis debet, tractari potest. et si quidem sint creditores, qui, cum esset alienae potestatis,
cum eo contraxerunt; recte dicetur occupantis meliorem esse condicionem, nisi si quis 25
priuilegiarius ueniat: huius enim non sine ratione prioris ratio habebitur. quod si qui sint,
qui, posteaquam sui iuris factus est, cum eo contraxerunt, puto horum rationem habendam.
- 4 IDEM libro uicensimo nono ad edictum. Sed si ex parte non modica sit heres [B.18, 8, 4] S
scriptus filius, in arbitrio est creditoris, utrum pro portione hereditaria an in solidum eum
conueniat. sed et hic iudex a estimare debeat, ne forte in id quod facere potest debeat 30
1 conueniri¹. Interdum autem et si exheredatus filius uel emancipatus sit, in solidum actio
aduersus eum dabitur, ut puta si patrem familias se mentitus est, cum contraheretur cum
eo: nam libro secundo digestorum Marcellus scripsit, etiamsi facere non possit, conuenien-
2 dum propter mendacium. Quamquam autem ex contractu in id quod facere potest actio
3 in eum datur, tamen ex delictis in solidum conuenietur. Soli autem filio succurritur, non 35
etiam heredi eius: nam et Papinianus libro nono quaestionum scribit in heredem filii in
4 solidum dandam actionem. Sed an etiam temporis haberet ratio, ut, si quidem ex
continenti cum filio agatur, detur actio in id quod facere potest, sin uero post multos an-
nos, non debeat indulgeri? et mihi uidetur rationem habendam esse: in hoc enim causae
5 cognitione uertitur. Is qui de peculio egit, cum posset quod iussu, in ea causa est, ne possit 40
F[P(VLU)]

¹ a estimare debet, debeatne forte in id quod facere potest conueniri?

8 creditor om. P^aV | debeat PV 5 est
om. PL 6 dicatur P 9 institutoria F^tP |
patiatur P^a 12 eatenuis ... fuerit om. P^aV?L^a
14 libro xxiiii PV | pretor F | qui om. P^a
15 sej sed P^a 16 contracta cum eo PL
17 contraxit PVU 19 quod] id quod PLU |
si om. P^aL^a 23 an hic] in hoc P^a 24 sint]
si P^a | essent P^a, etiam L^a? 25 si om. P^a

28 ex parte (patre P^a) non modica] μὴ
ἐλάχιστον μέρος B (Anon.): errore siue suo
siue librariorū eic ἐλάχιστον μέρος BS (Cyr.)
29 in solidum] solidum P^a 30 conuenit
P^aV 32 si] sic P^a | mentius P^a 35 filio]
filio suo P^a 36 scripsit PV 37 an om.
P^aVL 38 sin] si PVL 40 quod] quo P^aL^a

quod iussu postea agere, et ita Proculus existimat: sed si deceptus de peculio egit, putat Celsus succurrendum ei: quae sententia habet rationem.

- 5 PAULUS libro trigensimo ad edictum. Si filius || familias uiuo patre con- [B. 18, 8, 5 (Tip.) S f. 219
uentus et condemnatus sit, in emancipatum uel exheredatum postea iudicati actio in id
1 quod facere potest danda est. Si filio exheredato ex senatus consulto Trebelliano hereditas 5
patris restituta sit, non debebit in quantum facere potest, sed in solidum condemnari, quia
2 effectu quodammodo heres est. Sed si coactus immiscuerit se, ut restituat hereditatem,
perinde obseruandum, ac si se abstinuerit.
- 6 UPIANUS libro secundo disputationum. Eum, qui se patrem familias [B. 18, 8, 6 (Tip.) Sf.
simulauit et mandante aliquo stipulatus est, mandati teneri Marcellus scripsit, quamuis rem 10
praestare non possit: et sane uerum est teneri eum debere, quia dolo fecit. hoc et in
omnibus bona fidei iudiciis dicendum erit.
- 7 SCAEUOLA libro primo responsorum. Pater filio permisit mutuam pecu- [B. 18, 8, 7 (Tip.) P
niam accipere et per epistulam creditori mandauit, ut ei crederet: filius ex minima parte
patri heres exstitit. respondi esse in potestate creditoris, utrum filium, cui credidisset, in 15
solidum, an heredes, pro qua parte quisque successisset, mallet conuenire: sed filius con-
demnatur in quantum facere potest.
- 8 PAULUS libro primo decretorum. Titianus Primus praeposuerat seruum mu- [B. 18, 8, 8 P
tuis pecuniis dandis et pignoribus accipendiis: is seruus etiam negotiatoribus hordei solebat
pro emptore suscipere debitum et soluere. cum fugisset seruus et is, cui delegatus fuerat 20
dare pretium hordei, conueniret dominum nomine institoris, negabat eo nomine se con-
ueniri posse, quia non in eam rem praepositus fuisse. cum autem et alia quaedam ges-
sisse et horrea conduxisse et multis soluisse idem seruus probaretur, praefectus annonae
contra dominum dederat sententiam. dicebamus quasi fideiussionem esse uideri, cum pro
alio solueret debitum, non³ pro aliis suscipit debitum: non solere autem ex ea causa in 25
dominum dari actionem nec uidetur³ hoc dominum mandasse. sed quia uidebatur in omni-
bus eum suo nomine substituisse, sententiam conseruauit imperator.

VI.

R DE SENATUS CONSULTO MACEDONIANO R

SPEA

- 1 UPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Uerba senatus consulti [B. 18, 4, 1. Ep. 9, 24] S
Macedoniani haec sunt: Cum inter ceteras sceleris causas Macedo, quas illi natura ad- 31
ministrabat, etiam aes alienum adhibuisset, et saepe materiam peccandi malis moribus
praestaret, qui pecuniam, ne quid amplius diceretur incertis nominibus crederet: placere,
ne cui, qui filio familias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis eius,
cuius in potestate fuisse, actio petitioque daretur, ut scirent, qui pessimo exemplo faene- 35
F[P(VLU)]

¹ is ² ne. ³ nam (u. i.)? ⁴ uideri (Hal.)?

1 quod] quo P^aL^a 4 emancipatus uel ex-
heredatus P^a 5 ex] et P^aV^a 6 quia effectu] effectu. P^a, effectu V^a, effectu enim P^aV^aL^a
10 mandante] mendante P^a, mandato L^a
11 quia] qui P^aV^a | facit PVL 1 in om. P^a
13 mutiam P^a 14 creditoriam mandauit P^aV^a |
ei crederet] eiceret si P^a, ei crederet si P^aV^a
18 liciatus P^a 19 et pignoribus accipien-
dis¹ si (uoluit² s*l's*) seruus F^a, et pign. acc.
(et pign. acc. om. P^aV^a) si seruus (seruum L^a)
PVL 20 debitum et soluere om. P^aV^a |
delegatus] obligatus P^aV^a 21 conuenire P^a
22 possit P^a | non om. P^a | gessisset et P^aL^a,
gesse et U^a 24 esse om. F^a 25 solueret]
solet P^a, soluerit L^a | non pro a. s. debitum

(deditum F^a) om. PVL^a: Graeci sic uerte-
runt quasi scriptum esset non ab aliis suscipit
debitum (έγγρυ δοκει τὸ ὑπὲρ ἀλλογ καταβαλεῖν,
οὐ μην τὸ παρ' ἔτερογ δέξασθαι Β Απον.): non
uidetur scriptum pro nam notis permultatis | solu-
re P^a 26 nec] ne P^a | haec P^a 27 substi-
tuisse P^a 29 ad senatus consultum mace-
donianum PVL | leges huiusce tituli Basilica
numerant uiginti similiter ac libri nostri: at in
tractatu περὶ τῶν ἁρπῶν quae nobis est l. 9
§ 1 dicitur l. 10, quae nobis l. 16 est l. 17, ut
ante l. 9 § 1 caput alicubi falso factum esse
uideatur 30 nono] non F 31 causas macedo]
macedoniani P^a 32 habuisset P^a | morti-
bus P^a

- 1 'rarent, nullius posse filii familias bonum nomen exspectata patri morte fieri.' Si pendaat,
an sit in potestate filius, ut puta quoniam patrem apud hostes habet, in pendent est, an
in senatus consultum sit commissum: nam si recciderit in potestatem, senatus consulto
2 locus est, si minus, cessat: interim igitur deneganda est actio. Certe si adrogatus mutuam
pecuniam acceperit, deinde sit restitus, ut emanciparetur, senatus consultum locum ha-
3 bebit: fuit enim filius familias. In filio familias nihil dignitas facit, quo minus senatus
consultum Macedonianum locum habeat: nam etiam si consul sit uel cuiusvis dignitatis,
senatus consulto locus est: nisi forte castrense peculium habeat: tunc enim senatus con-
sultum cessabit ⁹
- 2 IDEM libro sexagensimo quarto ad edictum. usque ad quantitatem castrensis [B.18, 4, 2] *E
peculii, cum filii familias in castrensi peculio uice patrum familiarum fungantur.
- 3 IDEM libro uicensimo nono ad edictum. Si quis patrem familias esse cre- [B.18, 4, 3.4] S
dedit non uana simplicitate deceptus nec iuris ignorantia, || sed quia publice pater familias f. 219
plerisque uidebatur, sic agebat, sic contrahebat, sic muneribus fungebatur, cessabit senatus
1 consultum. Unde Iulianus libro duodecimo in eo, qui uectigalia conducta habebat, scribit 15
2 (et est saepe constitutum) cessare senatus consultum. Proinde et in eo, qui scire non potuit,
an filius familias sit, Iulianus libro duodecimo cessare senatus consultum ait, ut puta in
pupillo uel minore uiginti quinque annis. sed in minore, causa cognita et a praetore suc-
currendum: in pupillo autem etiam alia ratione debuit dicere cessare senatus consultum;
quod mutua pecunia non fit, quam sine tutoris auctoritate pupillus dat, quemadmodum 20
ipse dicit Iulianus libro duodecimo, si filius familias crediderit, cessare senatus consultum,
quod mutua pecunia non fit, quamuis liberam peculii administrationem habuit: non enim
perdere ei peculium pater concedit, cum peculii administrationem permittit: et ideo uin-
3 dicationem nummorum patri superesse ait. Is autem solus senatus consultum offendit, qui
mutua pecuniam filio familias dedit, non qui alias contraxit, puta uendidit locauit uel 25
alio modo contraxit: nam pecuniae datio perniciosa parentibus eorum uisa est. et ideo
etsi in creditum abi filio familias uel ex causa emptionis uel ex alio contractu, in quo
pecuniam non numeraui, etsi stipulatus sim: licet cooperit esse mutua pecunia, tamen quia
pecuniae numeratio non concurrit, cessat senatus consultum. quod ita demum erit dicen-
dum, si non fraus senatus consulto sit cogitata, ut qui¹ credere non potuit magis ei uen-
deret, ut ille rei pretium haberet in mutui uicem. Si a filio familias stipulatus sim et patri
familias facto crediderim, siue capite diminutus sit siue morte patris uel alias sui iuris
sine capitnis diminutione fuerit effectus, debet dici cessare senatus consultum, quia mutu-
iam patri familias data est: ³⁴
- 4 SCAEUOLA libro secundo quaestionum. quia quod uolgo dicitur filio familias [B.18, 4, 5] *P
credi non licere, non ad uerba referendum est, sed ad numerationem.
- 5 PAULUS libro tertio quaestionum. Ergo hic et in solidum damnabitur, non in [B.18, 4, 6] *P
id quod facere potest.
- 6 SCAEUOLA libro secundo quaestionum. Contra etiam recte dicetur, si a patre [B.18, 4, 7] *P
familias stipulatus sis, credas postea filio familias facto, senatus potestatam exercendam, 40
quia expleta est numeratione substantia obligationis.
- 7 ULEIANUS libro uicesimo nono ad edictum. Item si filius familias fideiusserrit, [B.18, 4, 7] S
F[P, ubi l. 3 ex parte, 4. 5. 6 in lit., (VLU)]

¹ cui (*Iensius*)?

1 patris] patris sui *PVLU* 3 recedit *P·V·*,
redierit *L* 5 emancipetur *PLU* 10 ca-
strensis] castren *P·* 11 funcantur *F·* 14 ces-
sabet *F·* 15 scripsit *VL*, interiti in litura *P·*
17 an *om. F·* | a Iulianus l. inc. *PVLU*·
22 non enim ... 23 permittit *om. V·*, interi-
ti in litura *P·* 24 patris sup. *F* 26 ali-
modo *F* (*suppl. f*), alio nomine *L*: *trépoy rpo-*
noy B (*Anon.*) 27 abii *VL·U*, abit *F*, dabit *P·*

28 numerauit *P·* | sim'plicet *F·* 29 num-
ratio non] *PLU*, numerationem *F* 30 cogi-
tata] cognita *PVLU* | uenderet] uendere *FP·*
31 si om. *P·* 32 sit *om. P·V* 35 dica-
tur *V*, inc. *P·* 36 ad uerba referendum]
aliud *VL*, inc. *P·U* 37 qu'aestionum *F·* |
damnauitur *F·* 39 dicitur *F·* 40 sis] si *V*,
om. L·U, inc. *P·* 41 expleta est numer.]
ex plena est *V·*, expleta est *VLU*, inc. *P·*

Neratius libro primo et secundo responsorum cessare senatus consultum ait. idem Celsus libro quarto. sed Julianus adicit, si color quaesitus sit, ut filius familias, qui mutuam accepturus erat, fideiuberet alio reo dato, fraudem senatus consulto factam nocere et dandam exceptionem tam filio familias quam reo, quoniam et fideiussori filii subuenitur. Idem ait, si duos reos accepero filium familias et Titium, cum ad filium familias esset peruentura pecunia, ideo autem reum Titium acceperim, ne quasi fideiussor auxilio senatus consulti uteretur, utilem esse exceptionem aduersus fraudem dandam. Sed et si filius familias patre suo relegato uel longo tempore absente dotem pro filia promiserit et rem patris pignori dederit, senatus consultum cessabit. patria tamen res non tenebitur: plane si patri heres extiterit filius et pignus persequeatur, exceptione doli summouebitur. Mutui dationem non solum numeratae pecuniae, uerum omnium, quae mutua dari possunt, an accipere debeamus, uidendum. sed uerba uidentur mihi ad numeratam pecuniam referri: ait enim senatus 'mutuam pecuniam dedisset'. sed si fraus sit senatus consulto exhibita, puta frumento uel uino uel oleo mutuo dato, || ut his distractis fructibus¹ uteretur pecunia, subueniendum est f. 220 4 filio familias. Si filius in alterius erat potestate, cum mutua daretur, nunc in alterius, mens 15 5 senatus consulti non cessat: dabitur itaque exceptio. Sed et si patri eius non mors, sed 6 alia causa inciderit quo minus sit in ciuitate, dicendum senatus consulto locus esse. Non 7 solum ei, qui mutuam dedisset, sed et successoribus eius deneganda est actio. Proinde et 8 si alius mutuam dedit, aliis stipulatus est, dabitur aduersus eum exceptio, licet hic non 9 dederit. sed et si alteruter eorum ignorauit in patris esse potestate, seuerius dicendum est 20 10 utrique nocere. idem est et in duobus reis stipulandi. Item si duos filios familias accepero 11 reos, sed alterum putauit patrem familias, intererit, ad quem pecunia peruenit, ut, si eum sciui filium familias ad quem peruenit pecunia, exceptione summouear, si ad eum quem 12 ignorem, non summouear. Sine autem sub usuris mutua data sunt² siue sine usuris, ad 13 senatus consultum spectat. Quamquam autem non declarat senatus, cui exceptionem det, 25 14 tamen sciendum est et heredem filii, si pater familias decesserit, et patrem eius, si filius 15 familias decesserit, exceptione uti posse. Interdum tamenetsi senatus consulto locus sit, 16 tamen in alium datur actio, ut puta filius familias institutor mutuam pecuniam accepit: scribit enim Julianus libro duodecimo ipsum quidem institutorem exceptione senatus consulti usurrum, si conueniatur, sed institutum actionem aduersus eum qui praeposuit competere. 20 17 quamquam, inquit, si ipse pater eum praeposuisse merci sua uel peculiarem exercere passus esset, cessaret senatus consultum, quoniam patris uoluntate contractum uideretur: nam si scit eum negotiari, etiam hoc permississe uidetur, si non nominatim prohibuit merces 18 accipere³. Proinde si acceperit pecuniam et in rem patris uertit, cessat senatus consultum: patri enim, non sibi accepit. sed et si ab initio non sic accepit, uerum postea in rem 25 19 patris uertit, cessare senatus consultum libro duodecimo digestorum Julianus ait intellegendumque ab initio sic accepisse, ut in rem uerteret. non tamen uertisse uidebitur, si mutuam pecuniam acceptam patri in proprium debitum soluit et ideo, si pater ignorauit, 26 adhuc senatus consulto locus erit. Quod dicitur in eo, qui studiorum causa absens mutuum

F[P(VLU)]

¹ fructibus del. (Krueger)

² sit (edd.)?

³ merces accipere del. (ei μὴ ρήτως κωλύει B)

1 ab idem l. inc. PVLU 2 quij fideiusserit qui P^a 3 alio] alia F¹P^a 4 fideiussoribus PVLU | filij filius P^a, filiis U 6 tacium P^a 7 utetur P^aVU, utatur L | et si om. P^aV 8 suo legato P^aV 10 exceptio P^a 11 mu- tuuae F, mutue P^a, mutuo P^aLU 12 uidentum] uidendum est PVLU | uerba uid.] uera uidetur P^a? | numeratum P^a. | ait] aut P^a 13 se'd' F? | si om. P^a 14 dato ut] dato et LU, data et P^a?V^a? | utetur P^aL 16 se- natus consultis P^a 18 dedisset... 19 mu- tuum om. P 20 et om. PU | aliter uter P^a | seuerius] sed uerius P^aV, uerius LU 21 duo-

bus reistipulandi F, duo rei stipulandi P^a, duobus reis (rei L^a?) stipulandis L 22 ut si ... 23 peruenit om. P^a, ut si ... 23 pecu- nia om. L^a 23 si ad e. q. i. n. summouear] FL^a et ex Pi(sana) U^a, om. PVL^aU^a 24 usuris] iuris P^a 26 et in heredem P^aV^a | et pa- trem e. si f. decesserit om. P^aV 28 acce- perit P^aVL 29 duodecim' o' F¹ | exceptio P^a, exceptionem L^a 32 esse cessare P^aV^a, esset cessare P^aV^a, etiam cesare L^a 33 ui- deatur PU 35 sibi accipit F¹ | accepit uerum ... 37 initio sic om. P^aV^a | accepisset PVL^a 37 uideuitur F¹ 39 quod] qui P^a

acceperat, cessare senatus consultum, ita locum habet, si probabilem modum in mutua
 14 non excessit, certe eam quantitatem, quam pater solebat subministrare. Si filius accepit
 mutuam pecuniam, ut eum liberaret, qui, si peteret, exceptione non summoneretur, senatus
 15 consulti cessabit exceptio. Hoc amplius cessabit senatus consultum, si pater soluere coepit
 16 quod filius familias mutuum sumpserit, quasi ratum habuerit. Si pater familias factus
 soluerit partem debiti, cessabit senatus consultum nec solutum repetere potest.

8 PAULUS libro trigensimo ad edictum. Cum tamen a curatore per ignoran- [B.18, 4, 8] S
 tiā solutum sit, repeti debet.

9 ULPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. Sed si pater familias factus [B.18, 4, 9] S
 rem pignori dederit, dicendum erit senatus consulti exceptionem ei denegandam usque ad 10
 1 pignoris quantitatem. Si ab alio donatam sibi pecuniam filius [Pon. 1, 11 (cf. p. 27). Ep. 9, 25] creditor soluerit, an pater uindicare uel repetere possit? et ait Iulianus, si quidem hac
 condicione ei donata sit pecunia, ut creditor soluat, uideri a donatore profectam protinus
 ad creditorem et fieri nummos accipientis: si uero simpliciter ei donauit, alienationem
 eorum filium non habuisse et ideo, si soluerit, condicione patri ex omni euentu com- 15
 2 petere. Hoc senatus consultum et ad filias quoque familiarum pertinet nec ad [Pon. Ep.]
 rem pertinet, si adfirmetur ornamenta ex ea pecunia comparasse: nam et ei quoque qui
 filio familiā credidit decreto amplissimi ordinis actio denegatur nec interest, consumpti f. 220'
 sint nummi an extent in peculio. multo igitur magis seueritate senatus consulti eius con-
 tractus improbabilitur, qui filiae familias mutuum dedit. Non solum filio familias et patri 20
 eius succurritur, uerum fideiuosori quoque et mandatori eius, qui et ipsi mandati habent
 regressum, nisi forte donandi animo intercesserunt: tunc enim, cum nullum regressum
 habeant, senatus consultum locum non habebit. sed et si non donandi animo, patris tamen
 4 uoluntate intercesserunt, totus contractus a patre uidebitur comprobatus. Et hi tamen,
 qui pro filio familias sine uoluntate patris eius intercesserunt, soluendo non repetent: hoc 25
 enim et diuins Hadrianus constituit et potest dici non repetituros. atquin perpetua ex-
 ceptione tuti sunt: sed et ipse filius, et tamen non repetit, quia hi demum solutum non
 repetunt, qui ob poenam creditorum actione liberantur, non quoniam¹ exonerare eos lex
 uoluit. Quamquam autem soluendo non repetunt,

10 PAULUS libro trigensimo ad edictum. quia naturalis obligatio manet, [B. 18, 4, 10] S

11 ULPIANUS libro uicensimo nono ad edictum. tamen, si non opposita ex- [B. 18, 4, 11] S
 ceptione condemnati sunt, utentur senatus consulti exceptione: et ita Iulianus scribit in
 ipso filio familias exemplo mulieris intercedentis.

12 PAULUS libro trigensimo ad edictum. Si tantum sciente patre creditum [B. 18, 4, 12 (Tip.)] S
 sit filio, dicendum est cessare senatus consultum. sed si iusserit pater filio credi, deinde 25
 ignorante creditore mutauerit uoluntatem, locus senatus consulto non erit, quoniam initium
 contractus spectandum est.

13 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. Si quod alii mu- [B. 18, 4, 13 (Tip.). Ep. 17, 4] S
 tuum dedimus a filio familias nouandi causa stipulemur, non esse impedimento senatus
 consultum Iulianus scribit.

F[P(VLU)]

¹ quia hi demum solutum repetunt, qui actione liberantur, quoniam (*deleta glossa* non ob
 poenam creditorum: *similiter Schulting*)?

1 mutuam PVLU 3 pecuniam om. P^aVL |
 si] se P^aV 6 partem soluerit PVLU | con-
 sultum om. P | solutum] solum P^a 8 repe-
 tere PVL 11 si ab alio d. sib[il] si .. alio
 d. si P^a 12 soluit PVLU | et om. P^aVL
 13 donata sit ei PVLU | profecta PLU
 14 accipendiā P^a | alienationem earum P^aLU,
 aliecionem ad eorum P^a 15 euentu] uentu P^a
 17 qui om. P^aV 19 seueritate] ueritate P^aV,
 si ueritate U^a 20 improbauitur F (em. f)

21 habet P^aV, habeant L^a 23 habeat P^aV
 24 totus ... 25 intercesserunt om. P^a | uide-
 uitur F^a | hi om. VLU, om. inter alia P^a
 25 qui om. V^a, om. inter alia P^a 26 atquin]
 alioquin P^aVU, aut quin L^a 28 actionē in
 F | lex] lux P^a 29 repeatant F^a 32 scripsit
 PVL 33 intercedentes F^a 34 tantam F^a,
 autem P^aU 35 credi] creditore P^a 38 gaius]
 paulus PV 40 scripsit PV

- 14 IULIANUS libro duodecimo digestorum. Filium habeo et ex eo nepotem: [B. 18, 4, 14 (Tip.)] *S*
nepoti meo creditum est iusu patris eius: quae situm est, an contra senatus consultum
fieret. dixi, etiamsi uerbis senatus consulti filii continerentur, tamen et in persona nepotis
idem seruari debere: iussum autem huius patris non efficere, quo minus contra senatus
consultum creditum existimaretur, cum ipse in ea causa esset, ut pecuniam mutuam inuitu⁵ s
patre suo accipere non possit.
- 15 MARCIANUS libro quarto decimo institutionum. Nihil interest, quis filio [B. 18, 4, 15 (Tip.)] *Sf*
familias crediderit, utrum priuatus an ciuitas: nam in ciuitate quoque senatus consultum
locum habere diui Seuerus et Antoninus rescriperunt.⁹
- 16 PAULUS libro quarto responsorum. Si filius familias [B. 18, 4, 16 (Tip.)] *Pon. 1, 12 (cf. p. 28)* *P*
absente patre, quasi ex mandato eius pecuniam acceperit, cauisset et ad patrem litteras
emisit, ut eam pecuniam in prouincia solueret, debet pater, si actum filii sui improbat,
continuo testationem interponere contrariae voluntatis.
- 17 IDEM libro secundo sententiarum. Filius familias si in id acceperit [B. 18, 4, 17. Ep. 9, 26] *P*
mutuam pecuniam, ut eam pro sorore sua in dotem daret, pater eius de in rem uero¹⁵ s
actione tenebitur: ipsi enim mortua in matrimonio puella repetitio dotis datur.
- 18 UENULEIUS libro secundo stipulationum. Creditorem filii familias mortuo [B. 18, 4, 18] *Pf*
eo fideiussorem accipere non posse Julianus scribit, quia nulla obligatio aut ciuilis aut
naturalis supersit, cui fideiussor accedat: plane a patre eius actionis nomine, quae de pe-
culio aduersus eum competit, fideiussorem recte accipi.²⁰
- 19 POMPONIUS libro septimo ex uariis lectionibus. Julianus scribit exceptionem [B. 18, 4, 19] *E*
senatus consulti Macedoniani nulli obstare, nisi qui sciret aut scire potuisse filium familias
esse eum cui credebat.
- 20 IDEM libro quinto senatus consultorum. | Si is, cui, dum in potestate patris [B. 18, 4, 20] *A f. 221*
esset, mutua pecunia data fuerat, pater familias factus per ignorantiam facti nouatione²⁵ s
facta eam pecuniam expromisit, si petatur ex ea stipulatione, in factum excipendum erit.

F[P(VLU)]

1 iulianus] sub Ulpiani nomine bis citat Stephanus BS 18, 4 sch. 11 et sch. 30 | et om. P^aV
3 uerba PL | continentur PVL | et] et si P^a
4 officere P^aL 9 diui] dixisse diui P^a
10 responsorum om. PV 12 prouincia] prouinciam F^a (om. m. 2 teste Reiff., m. 3 teste
Kiesel.) L^a, prouinciale P^aV^a | filiu sui impro-
bat F^a, suum filium probat P^a, sui filii in-

probat P^aU, filii sui non probat L 13 con-
trario P^a 18 accepere F | scripsit PV
19 supersit] super his P^a, superest V^aL,
inc. V^a 20 accipit PV, accepit L 21 libro ui
PVLU 22 macedonianam P^a | obstaret si
quis P^a 25 esse P^a, etiam L^a | mutuam
pecuniam P^a 26 facta ... erit om. P^a?V?